



Sociaal en Cultureel Planbureau

Meldingen van *discriminatie* in Nederland

Meldingen van discriminatie in Nederland

Iris Andriessen en Henk Fernee

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, november 2012

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het scp verricht deze taken in het bijzonder bij problemen die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het scp te voeren beleid. Over de hoofdzaken hiervan heeft hij/zij overleg met de minister van Algemene Zaken; van Veiligheid en Justitie; van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; van Financiën; van Infrastructuur en Milieu; van Economische Zaken en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2012

scp-publicatie 2012-36

Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Omslagontwerp: bureau Stijlzoorg, Utrecht

ISBN 978 90 377 0643 7

NUR 740

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau

Parnassusplein 5

2511 VX Den Haag

Telefoon (070) 340 70 00

Fax (070) 340 70 44

Website: www.scp.nl

E-mail: <mailto:info@scp.nl>

De auteurs van scp-publicaties zijn per e-mail te benaderen via de website. Daar kunt u zich ook kosteloos abonneren op elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

1	Een landelijk beeld van ervaren discriminatie?	9
1.1	Onderzoeksvragen	9
1.2	Bruikbaarheid van de gegevens	10
1.3	Een beeld van gemelde discriminatie?	10
1.4	Ervaren discriminatie in Nederland?	11
1.5	Leeswijzer	11
2	Meldingen bij de politie	12
2.1	Wat registreert de politie?	12
2.2	Definitie van discriminatie	12
2.3	Cijfers over 2011	13
2.4	Ontwikkelingen	17
2.5	Poldis langs de meetlat	19
2.6	Een beeld van gemelde discriminatie	21
	Noot	21
3	Instroom van feiten bij het Openbaar Ministerie	22
3.1	Wat registreert het Openbaar Ministerie?	22
3.2	Definitie van discriminatie	22
3.3	Cijfers over 2011	22
3.4	Ontwikkelingen	23
3.5	om-registratie langs de meetlat	24
3.6	Een beeld van gemelde discriminatie	24
	Noten	25
4	Verzoeken om een oordeel bij de Commissie Gelijke Behandeling	26
4.1	Wat registreert de Commissie Gelijke Behandeling?	26
4.2	Definitie van discriminatie	26
4.3	Cijfers over 2011	26
4.4	Ontwikkelingen	28
4.5	cGB-registratie langs de meetlat	30
4.6	Een beeld van gemelde discriminatie?	31
	Noten	31
5	Meldingen bij een antidiscriminatievoorziening	32
5.1	Wat registreert een antidiscriminatievoorziening?	32
5.2	Definitie van discriminatie	32
5.3	Cijfers over 2011	33
5.4	Ontwikkelingen	36

5.5	ADV-registratie langs de meetlat	39
5.6	Een beeld van gemelde discriminatie	40
	Noten	41
6	Registraties van gemeenten	42
6.1	Wat registreren gemeenten?	42
6.2	Definitie van discriminatie	42
6.3	Cijfers over 2011	42
6.4	Gemeentelijke-registratie langs de meetlat	45
6.5	Een beeld van gemelde discriminatie	46
	Noten	46
7	Meldingen bij het Meldpunt Discriminatie Internet	47
7.1	Wat registreert het Meldpunt Discriminatie Internet?	47
7.2	Definitie van discriminatie	47
7.3	Cijfers over 2011	47
7.4	Ontwikkelingen	49
7.5	MDI-registratie langs de meetlat	51
7.6	Een beeld van gemelde discriminatie	52
	Noten	52
8	Meldingen bij het Centrum Informatie en Documentatie Israël	53
8.1	Wat registreert het Centrum Informatie en Documentatie Israël?	53
8.2	Definitie van antisemitisme	53
8.3	Cijfers over 2011	53
8.4	Ontwikkelingen	55
8.5	CIDI-registratie langs de meetlat	57
8.6	Een beeld van gemelde discriminatie	58
	Noot	58
9	Registraties vergeleken	59
9.1	Aantal meldingen	59
9.2	Discriminatiegrond	60
9.3	Uitingsvorm	62
9.4	Maatschappelijk terrein	64
9.5	Samenvatting	64
10	Conclusie	65
10.1	Het onderzoek	65
10.2	Een beeld van gemelde discriminatie	65
10.3	Ervaren discriminatie in Nederland	66
10.4	Naar een beeld van ervaren discriminatie	67

INHOUDSOPGAVE

10.5	De waarde van registraties van discriminatie	68
	Noot	68
	Literatuur	69
	Lijst van afkortingen	70
	Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau	71

1 Een landelijk beeld van ervaren discriminatie?

1.1 Onderzoeksvragen

Diverse instanties in Nederland registreren meldingen van discriminatie. Zo kunnen klachten worden ingediend bij antidiscriminatiebureaus en bij de Commissie Gelijke Behandeling (CGB), of kan aangifte gedaan worden bij de politie. Ook stichtingen, zoals het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) registreren discriminatiegegevens. Registraties zijn in eerste instantie bedoeld om de discriminatiemelding te behandelen. De vraag is gerezen of de huidige registraties ook een beeld geven van de discriminatie in Nederland. In dit rapport staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

Welk beeld tonen de registraties van meldingen van discriminatie?

Zijn de registratiegegevens bruikbaar om een beeld te geven van de ervaren discriminatie in Nederland?

Om deze vragen te beantwoorden zijn op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de volgende registraties over 2011 bijeengebracht:

- de politie: de Poldis-rapportage bevat de geregistreerde meldingen en aangiften van discriminatie;
- het Openbaar Ministerie: de instroom van discriminatiefeiten;
- de Commissie Gelijke Behandeling (CGB, sinds 2012 het College van de Rechten van de Mens): het jaarverslag bevat de ontvangen verzoeken tot een oordeel over mogelijke ongelijke behandeling;
- de antidiscriminatievoorzieningen (ADV's): zij leveren voor een landelijk overzicht hun registratiegegevens aan bij de Universiteit Utrecht, wat resulteert in het rapport Kerncijfers;
- het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS): het rapport Registratie discriminatieklachten bevat de verzamelde discriminatie-incidenten van gemeenten;
- het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI): het jaarverslag bevat meldingen van discriminerende uitingen op internet;
- het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI): de Monitor Antisemitische Incidenten (MAI) bevat meldingen van uitingen van antisemitisme.

Deze instanties behandelen dus deels verschillende zaken. De politie behandelt meldingen en aangiften, de antidiscriminatiebureaus behandelen klachten en de Commissie Gelijke Behandeling behandelt verzoeken tot een oordeel. Omwille van de begrijpelijkheid spreken we in dit rapport van 'meldingen van discriminatie', waarmee we verwijzen naar de verschillende termen die door instanties gebruikt worden.

1.2 Bruikbaarheid van de gegevens

Om een beeld te schetsen van de gemelde en ervaren discriminatie in Nederland moeten we eerst de kwaliteit van de gegevens voor dit doel beoordelen. We bekijken daartoe voor elke registratiebron de landelijke dekking, de betrouwbaarheid en de validiteit van de gegevens.

Bij *landelijke dekking* kijken we of alle regio's of gemeenten in Nederland in de rapportage betrokken zijn. Komen meldingen van alle inwoners van Nederland terecht in de rapportage? In deze categorie kijken we ook naar de dubbelingen die er bestaan binnen en tussen rapportages. We kijken dan of er maatregelen zijn genomen om te signaleren dat dezelfde melding meerdere keren in het systeem voorkomt. En we kijken of er afstemming tussen registraties plaatsvindt over meldingen. Zo kunnen burgers dezelfde melding bij verschillende instanties neerleggen, maar instanties onderling blijken ook meldingen (anoniem) uit te wisselen.

Bij *betrouwbaarheid* maken we een inschatting of medewerkers van een instantie de indeling van meldingen op dezelfde wijze ter hand nemen. Zo wordt in geval van meerdere klachtafhandelaars nagevraagd of er zicht op is dat zij meldingen op dezelfde manier behandelen en beoordelen. Zijn er trainingen, protocollen of controlemechanismen die een vergelijkbare afhandeling waarborgen?

Validiteit gaat over de vraag of er gemeten wordt wat er bedoeld wordt te meten. De Poldis-rapportage beoogt bijvoorbeeld een beeld te geven van alle discriminatie-incidenten die bij de politie gemeld worden. Herkennen dienstdoende agenten altijd een aspect van discriminatie bij een incident of belanden discriminatie-incidenten wellicht om andere redenen niet in de rapportage?

De inschattingen van landelijke dekking, betrouwbaarheid en validiteit van de registraties zijn gebaseerd op twee bronnen. Ten eerste de rapportages zelf. Ten tweede zijn met betrokkenen telefonisch gesprekken gevoerd om ontbrekende informatie te krijgen. Wanneer de analyse van de registraties door een andere instelling is uitgevoerd dan de organisatie die de meldingen verzamelt (zoals de Universiteit Utrecht voor de registraties van antidiscriminatiebureaus), dan is zowel met de analyserende als met de verzamelende instantie gesproken. De teksten over de registraties zijn voorgelegd aan de betrokken instanties en door hen nagekeken op feitelijke juistheid.

1.3 Een beeld van gemelde discriminatie?

De meeste onderzochte registratiebronnen maken een uitsplitsing van meldingen naar de discriminatiegrond (bijvoorbeeld ras of leeftijd). Sommige maken ook uitsplitsingen naar de uitingsvorm (zoals schelden, vernieling of geweld) en naar het maatschappelijk terrein waar het incident plaatsvond (zoals school, arbeidsmarkt of de woonbuurt). Door de gerapporteerde meldingen te vergelijken en samen te brengen wordt geprobeerd een beeld te schetsen van gemelde discriminatie in Nederland. Op welke gronden wordt bijvoorbeeld meer discriminatie gemeld en op welke gronden minder? Zijn er patronen te

ontdekken in waar bepaalde meldingen terechtkomen? Meldt men bijvoorbeeld de zwaardere incidenten, zoals geweld en bedreiging, bij de politie en de lichtere, zoals schelden, meer bij de antidiscriminatiebureaus? Doordat in elke registratiebron de kwaliteit van de gegevens is bekeken, kunnen we ook de bandbreedte aangeven van de vergelijkingen tussen bronnen: welke mogelijkheden en beperkingen zijn er voor het naast elkaar leggen van de gegevens.

1.4 Ervaren discriminatie in Nederland?

Is het ook mogelijk met behulp van de registratiegegevens iets te zeggen over de mate waarin in Nederland discriminatie *ervaren* wordt? Drie zaken zijn hier belangrijk: beslaan de registraties meldingen uit heel Nederland; kunnen de meldingen van discriminatie bij elkaar opgeteld worden tot een landelijk beeld; geven de meldingen alle ervaren discriminatie in Nederland weer of ontbreekt een deel in de meldingen? Als het antwoord op een van deze vragen 'nee' luidt, dan geven deze registraties geen landelijk beeld van ervaren discriminatie. We baseren onze uitspraken hierover op de indicatoren landelijke dekking, betrouwbaarheid en validiteit.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 tot en met 8 behandelen elk een registratiebron. We geven het aantal meldingen van discriminatie weer voor 2011 en splitsen waar mogelijk uit naar discriminatiegrond, terrein en uitingsvorm. Ook bekijken we waar mogelijk trends: zijn er over de jaren heen meer of minder meldingen binnengekomen? Vervolgens beschouwen we de drie indicatoren: landelijke dekking, betrouwbaarheid en validiteit. In hoofdstuk 9 brengen we de cijfers van alle rapportages samen en behandelen we het beeld dat hieruit spreekt. Hoofdstuk 10, ten slotte, beantwoordt de vraag of het mogelijk is een landelijk beeld te schetsen van ervaren discriminatie op basis van de registratiegegevens.

2 Meldingen bij de politie

2.1 Wat registreert de politie?

Iemand die het gevoel heeft gediscrimineerd te worden of getuige is geweest van discriminatie kan aangifte of melding doen bij de politie. Bij een aangifte wordt de politie officieel verzocht tot strafvervolging en wordt een proces-verbaal opgesteld. Bij een melding wordt de politie op de hoogte gesteld van een situatie en wordt er geen proces-verbaal opgemaakt. De politie (of een andere bevoegde instantie) kan naar aanleiding van de melding nader onderzoek instellen. Tot slot kan de politie ook uit eigener beweging een proces-verbaal opmaken van discriminatie. Bijvoorbeeld wanneer zij ziet dat er hakenkruizen op een muur zijn aangebracht. Sinds eind 2011 is het ook mogelijk om online een melding of aangifte te doen (www.hatecrimes.nl).¹

Meldingen en aangiften worden per korps verzameld in een registratiesysteem: de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Ieder korps heeft een contactambtenaar discriminatie die periodiek de meldingen en aangiften van discriminatie uit de BVH selecteert en kopieert naar een regionaal zaakoverzicht. Hoe en hoe vaak dit gebeurt verschilt per korps. De informatie in dit zaakoverzicht wordt besproken in het Regionaal Discriminatie Overleg (RDO), waaraan naast de contactambtenaar discriminatie ook de regiopolitie, antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) en eventueel vertegenwoordigers van het lokaal bestuur (de gemeente) deelnemen. Het RDO wordt in beginsel voorgezeten door de discriminatieofficier van justitie. In dit overleg wordt de lijst met discriminatie-incidenten besproken en besloten welk vervolg een incident zal krijgen.

De contactambtenaar stuurt eens per jaar de data uit het zaakoverzicht naar het Landelijk Expertise Centrum Diversiteit van de politie (LECD-politie) dat, na verwijdering van privacygevoelige informatie, het document doorstuurt naar een onderzoeksbureau. In 2011 was dit het Verwey-Jonker Instituut. Dit bureau schoont de data op, analyseert ze en publiceert jaarlijks de Poldis-rapportage.

2.2 Definitie van discriminatie

De Poldis-rapportage 2011 (Tierolf en Hermens, nog te verschijnen) omvat zowel incidenten die discriminatie betreffen op basis van het Wetboek van Strafrecht als commune delicten met een discriminatoir aspect. Bij de 'discriminatieartikelen' 137c t/m g en 429quater uit het Wetboek van Strafrecht gaat het om zaken als het in het openbaar beleiden, het aanzetten tot haat, discriminatie of geweld, en het bij de uitoefening van ambt, beroep of bedrijf discrimineren van personen wegens ras, godsdienst, levensovertuiging, geslacht, seksuele gerichtheid of handicap. Commune delicten betreffen 'gewone' delicten, zoals mishandeling of vernieling, waarbij discriminatie een rol speelt. Meestal is dit in de vorm van een motief op de achtergrond: de feiten zijn dan 'gericht tegen personen of objecten, die het doelwit zijn omdat ze tot een bepaalde, door de dader gehate of

geminachte groep behoren, daarmee worden vereenzelvigd of symbool daarvoor zijn' (Brants et al. 2007: 10). Voorbeelden zijn het in brand steken van een huis omdat de bewoners Turkse Nederlanders zijn of iemand uitschelden voor 'vuile jood'. Het commune delict betreft hier respectievelijk brandstichting en belediging. Dat er een discriminatoir aspect aan het delict zit kan tot strafverhoging leiden.

2.3 Cijfers over 2011

In totaal hebben de 25 regiokorpsen en het Korps Landelijke Politiediensten 3021 incidenten geregistreerd. Hiervan zijn voor de Poldisrapportage 219 incidenten verwijderd vanwege dubbele registratie (hetzelfde incident kwam meerdere keren voor op het zaaksformulier) of omdat de beschrijvingen van de incidenten volgens het Verwey-Jonker Instituut bij nader inzien niet duiden op een discriminatoir karakter. Poldis 2011 bevat daarmee 2802 incidenten. Bij 500 daarvan (18%) gaat het om incidenten tegen ambtenaren in functie, bijna altijd beledigingen.

In Poldis 2011 is voor het eerst onderscheid gemaakt tussen incidenten met een discriminatoir karakter en incidenten met discriminatoire uitingen zonder dat degene die wordt beledigd zich gediscrimineerd hoeft te voelen. Bij een incident met discriminatoire uiting gaat het bijvoorbeeld om uitschelden voor 'homo' of 'jood' met als doel in het algemeen te beledigen. Poldis 2011 geeft als voorbeeld het volgende incident:

Verdachte (dronken) was lastig voor een café en viel medewerkers lastig. Rapporteurs sommeren verdachte weg te gaan. Verdachte blijft medewerker lastig vallen en scheldt daarbij naar medewerker van café: 'Wat moet je nou, homo?'

Het woord homo is in deze uiting niet specifiek bedoeld om te discrimineren, maar wordt als een (min of meer willekeurig) scheldwoord gebruikt. Ook bekladdingen of bekrassingen van objecten in de openbare ruimte, zoals hakenkruizen op viaducten, vallen onder incidenten met discriminatoire uiting. Wanneer een hakenkruis is aangebracht op een doelobject, zoals een synagoge, dan telt het incident mee in de categorie incidenten met een discriminatoir karakter.

Dit onderscheid is aangebracht door het onderzoeksbureau, en is niet zonder problemen. Bedoeld is om de intentie van de dader om 'gewoon' te beledigen te onderscheiden van discriminatie. Het is alleen zeer de vraag of de gegevens voldoende informatie bevatten om dit te kunnen, aangezien de dader over het algemeen niet gevraagd is naar de intenties. Daarom is via indirecte weg geprobeerd dit onderscheid te maken door na te gaan of de uiting van toepassing kan zijn op de identificatie van het slachtoffer. Heeft degene die wordt uitgescholden voor homo inderdaad die seksuele gerichtheid? Wanneer hier geen gegevens over waren is de zaak geschaard onder 'incidenten met discriminatoire uiting'. Dit betekent echter wel dat deze categorie waarschijnlijk een overschatting betreft van het aantal zaken waarin 'niet-bedoeld' wordt gediscrimineerd.

Van de 2802 geregistreerde klachten betreft ongeveer de helft incidenten met een discriminatoir karakter (1488), de overige (1.314) zijn incidenten met discriminatoire uitingen ('niet-bedoelde' discriminatie).

2.3.1 Incidenten naar discriminatiegrond

Aangezien in de rapportages voorafgaand aan 2011 de cijfers niet uitgesplitst zijn naar het type incident (discriminatoir incident of een discriminatoire uiting) presenteren we in tabel 2.1 eerst het totaal aan geregistreeerde incidenten, uitgesplitst naar discriminatiegrond. Dit maakt een vergelijking met voorgaande jaren mogelijk. In tabel 2.2 geven we vervolgens de geregistreeerde incidenten weer naar grond en type.

De Poldis-rapportage onderscheidt de zes gronden uit het Wetboek van Strafrecht. Sinds 2010 is daaraan de grond 'antisemitisme' toegevoegd. In ongeveer 20% van de gevallen heeft de contactpersoon bij de politie geen hoofdgrond ingevuld op het zaaksformulier (informatie van het Verwey-Jonker Instituut). Deze zaken ontbreken in tabel 2.1. Zaken waarin verschillende gronden zijn ingevoerd (mensen voelen zich gediscrimineerd op meerdere gronden), zijn meerdere keren meegeteld. Het totaal van de meldingen telt hierdoor op tot meer dan 100 procent.

Tabel 2.1

Incidenten naar discriminatiegrond, 2011 (in aantallen en procenten)

grond	aantal	percentage
ras	929	39
seksuele gerichtheid	622	26
levensovertuiging	440	18
antisemitisme	293	12
godsdienst	18	1
geslacht	15	1
handicap	13	1
overige gronden	74	3
totaal	2.404	101 ^a

a Doordat van sommige zaken meerdere gronden zijn geregistreerd telt het totaal hier op tot 101.

Bron: Poldis'11

De meeste incidenten betreffen de grond ras, gevolgd door seksuele gerichtheid en levensovertuiging. Vooral het aantal incidenten op grond van levensovertuiging is opvallend. Hier zitten ook incidenten bij waarin godsdienst een rol speelt, zoals een moskee die een brief ontvangt waarin bedreigd wordt met brandstichting, of een vrouw die klaagt dat haar buurman vervelende opmerkingen maakt over haar hoofddoek en daaraan toevoegt dat hij een hekel heeft aan moslims. Het is onduidelijk waarom deze zaken onder levensovertuiging zijn geschaard en niet onder godsdienst. Het verklaart wel de buitengewone hoeveelheid incidenten op grond van levensovertuiging en het opmerkelijke kleine aantal op grond van godsdienst.

Wanneer de incidenten verder uitgesplitst worden naar type (discriminatoir incident of discriminatoire uiting), dan valt op dat de incidenten op grond van ras merendeels discrimi-

minatoire incidenten zijn, terwijl de incidenten op grond van levensovertuiging en antisemitisme merendeels discriminatoire uitingen zijn. Bij de grond seksuele gerichtheid is ruim de helft een incident met discriminatoir karakter en de rest discriminatoire uitingen.

Tabel 2.2
Incidenten naar grond en naar type, 2011 (in aantallen)

grond	discriminatoir incident	discriminatoire uiting
ras	858	71
seksuele gerichtheid	359	263
levensovertuiging	81	359
antisemitisme	80	213
godsdienst	16	2
geslacht	14	1
handicap	13	0
overige gronden	19	55
totaal	1440	964

Bron: Poldis'11

2.3.2 Incidenten naar uitingsvorm

Poldis onderscheidt twaalf uitingsvormen. Bij één incident kunnen zich meerdere uitingsvormen voordoen. Zo kan iemand uitgescholden en geslagen worden. Beide uitingsvormen tellen mee. Het totaal van de uitingsvormen is daardoor hoger dan het totaal aantal incidenten (tabel 2.3).

Tabel 2.3
Incidenten naar uitingsvorm, 2011 (in aantallen en procenten)

uitingsvorm	aantal	percentage
belediging	1717	43
vernieling	564	14
rechts-extremistische tekens / teksten	476	12
bekladding / bekrassing	446	11
bedreiging	365	9
mishandeling	186	5
pesten	76	2
openlijke geweldpleging	54	1
weigering van toegang	47	1
beroving	2	0
inbraak	5	0
overig / onbekend	80	2
totaal	4018	100

Bron: Poldis'11

De meest voorkomende uitingsvorm is belediging, althans, er wordt het vaakst aangifte of melding van gedaan. Ook vernieling, bekladding en bekrassing en rechts-extremistische leuzen komen relatief vaak voor. Bij deze uitingsvormen gaat het merendeels om discriminatoire uitingen en niet om discriminatoire incidenten (tabel 2.4). Het betreft dus vaak discriminatoire uitingen die zijn aangebracht op objecten in de openbare ruimte, zoals een hakenkruis op een viaduct, en niet op doelobjecten, zoals een synagoge.

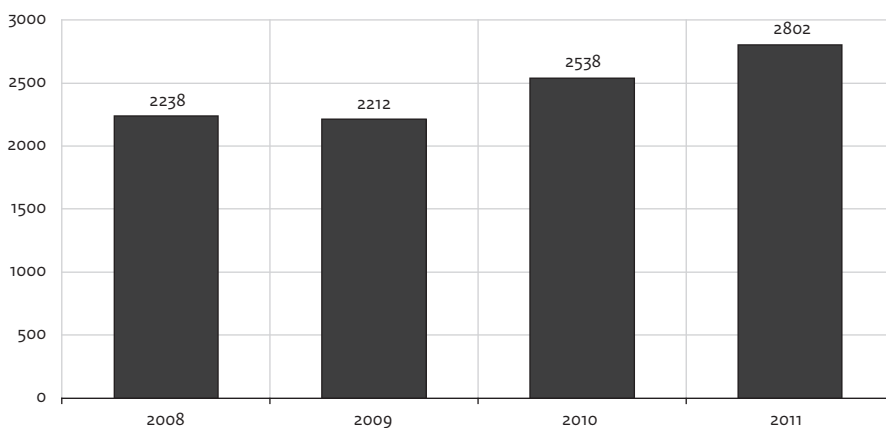
Tabel 2.4
Incidenten naar uitingvorm en naar type, 2011 (in aantallen)

uitingsvorm	discriminatoire incident	discriminatoire uiting
belediging	1121	596
vernieling	89	475
rechts-extremistische tekens / teksten	26	450
bekladding / bekrassing	41	405
bedreiging	293	72
mishandeling	159	27
pesten	74	2
openlijke geweldpleging	36	18
weigering van toegang	44	3
beroving	1	1
inbraak	2	3
overig / onbekend	56	24
totaal	1942	2076

Bron: Poldis'11

2.4 Ontwikkelingen

Figuur 2.1
Discriminatie-incidenten, 2008-2011 (in aantallen)



Bron: Poldis'11

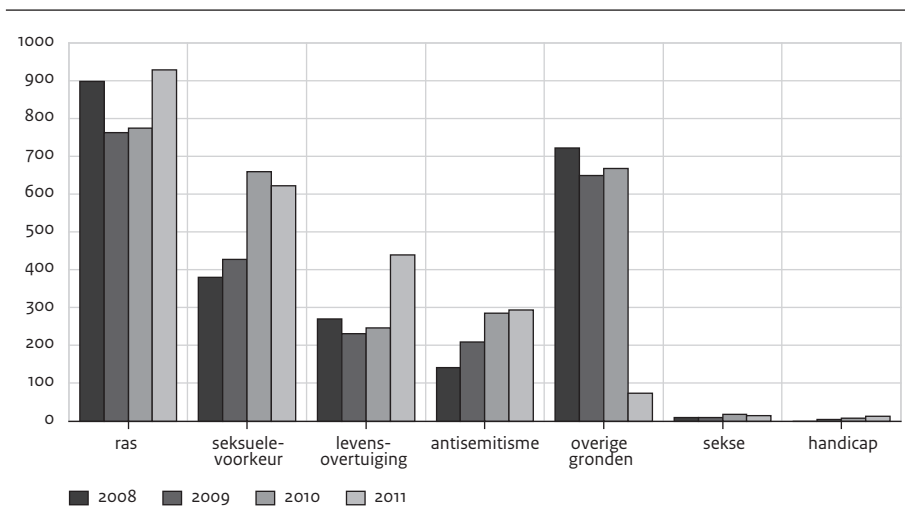
Vanaf 2009 neemt het aantal bij de politie geregistreerde incidenten toe (zie figuur 2.1). Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs een feitelijke toename te betekenen. Andere mogelijke verklaringen zijn:

- Het registreren van discriminatie-incidenten heeft bij de politiekorpsen meer prioriteit gekregen. In 2007 is de Aanwijzing Discriminatie (2007A010) in werking getreden, waarin staat dat de politie bij een aangifte of melding alert moet zijn op discriminatie en hieraan in het proces-verbaal aandacht moet besteden. Mogelijk heeft dit geleid tot meer herkenning van discriminatie-incidenten en dus ook tot meer registratie.
- Wellicht weten meer burgers dat discriminatie-incidenten te melden zijn bij de politie. In samenhang hiermee kan sprake zijn van een grotere meldingsbereidheid. De overheids campagne in 2009 en 2010 om de bekendheid van ADV's en de meldingsbereidheid van burgers te vergroten heeft wellicht ook effect gehad op de politie.

2.4.1 Trends in discriminatiegrond

Figuur 2.2

Trends in incidenten naar discriminatiegrond, 2008-2011 (in aantallen)



Bron: Poldis'11

In 2008-2011 was ras de meest voorkomende discriminatiegrond. Bij seksuele voorkeur, antisemitisme en levensovertuiging zien we een toename over de jaren. Opvallend is de scherpe daling in 'overige gronden' tussen 2010 en 2011. Daaronder vallen zaken over 'uiterlijk', zonder nadere specificatie, en zaken waarvan de grond onduidelijk is, zoals een leerling die 'discriminerende teksten op het schoolbord heeft geschreven', zonder nadere

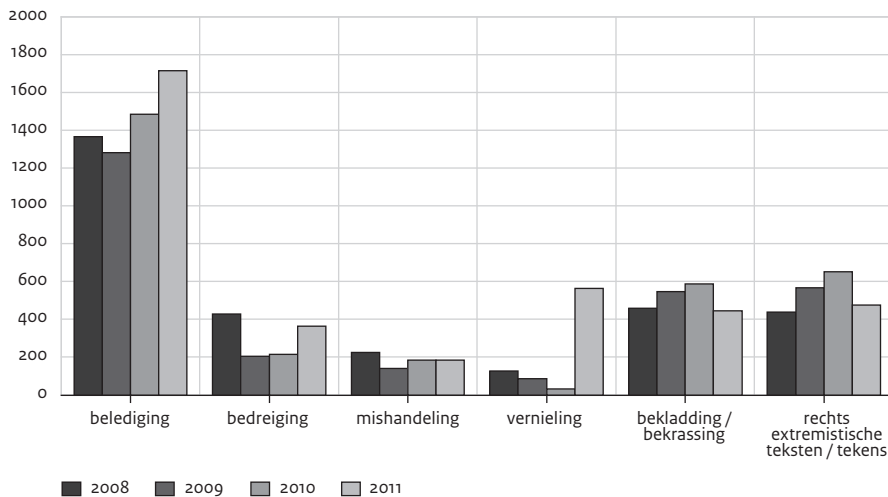
specificatie. Noch het LECB-politie, noch het Verwey-Jonker Instituut heeft een verklaring voor de sterke daling in ‘overige gronden’.

2.4.2 Trends in uitingsvorm

Poldis geeft ook een trend weer van de uitingsvormen van incidenten in de periode 2008-2011 (zie figuur 2.3). Beledigingen komen het meest voor. Er is tussen 2010 en 2011 een opvallende toename van het aantal zaken met vernieling. Ook hiervoor ontbreekt een verklaring. Mogelijk worden bekladdingen in toenemende mate als vernieling geregistreerd. Of dit inderdaad zo is vergt nadere analyse van het materiaal, wat buiten het bestek van dit rapport valt.

Figuur 2.3

Trends in incidenten naar uitingsvorm, 2008-2011 (in aantallen)



Bron: Poldis'11

2.5 Poldis langs de meetlat

2.5.1 Dekking en dubbeling

Om te beoordelen of de cijfers een goed beeld geven van de situatie in Nederland beschouwen we de dekking van de cijfers. De Poldis-cijfers zijn afkomstig van 26 politiekorpsen (25 regionaal en een landelijk), waarmee heel Nederland gedekt is. Mensen melden soms hetzelfde incident bij verschillende instanties, zoals een belangenorganisatie en de politie. Ditzelfde incident komt dan in beide registraties voor. Een dergelijke dubbeling is ook mogelijk met de gegevens van de Commissie Gelijke Behandeling

(CGB). Hoe vaak een dergelijke dubbeling voorkomt is onbekend. Dit vergt analyses die buiten dit bestek vallen.

2.5.2 Betrouwbaarheid

Voor de betrouwbaarheid van een rapportage moeten we weten of per regio de gegevens op dezelfde manier verzameld en geclassificeerd zijn. De contactambtenaren spelen hierin een cruciale rol, aangezien zij beoordelen welke zaken op het zaaksformulier terechtkomen. Het is niet duidelijk of zij dezelfde definitie van discriminatie hanteren, waardoor mogelijk vergelijkbare zaken door de ene ambtenaar wel en door de andere ambtenaar niet op het zaaksformulier worden ingevuld. Daarnaast geven de gesprekspartners aan dat onduidelijk is of dezelfde indeling in gronden wordt gehanteerd in de regio's. Vallen vergelijkbare zaken in alle regio's onder dezelfde grond, of bestaan hierin verschillen? De invoering van gronden is in elk geval niet altijd op dezelfde manier gedaan. Er blijkt op drie verschillende manieren geregistreerd te zijn: sommige zaken bevatten alleen een hoofdgrond, andere zaken bevatten alle gronden afzonderlijk, in weer andere zaken worden zowel alle gronden afzonderlijk als een hoofdgrond genoemd en tot slot is in ongeveer 20% van de gevallen geen grond genoemd.

2.5.3 Validiteit

Poldis beoogt een overzicht te geven van de bij de politie gemelde discriminatie-incidenten. Om dit overzicht te maken worden discriminatiezaken onttrokken aan het registratiesysteem vvh. Betrokkenen geven aan dat hier op drie punten problemen kunnen voorkomen:

- Herkent de dienstdoende agent een mogelijk discriminatoir aspect van een incident, en registreert hij of zij dit ook als zodanig in het registratiesysteem vvh?
- Welke zaken beschouwt de contactambtenaar als discriminerend? Mogelijk hanteren niet alle contactambtenaren dezelfde definitie van discriminatie en kopiëren zij niet alle zaken die juridisch gezien wel een discriminatoir aspect hebben naar het zaaks-overzicht. Dat kan samenhangen met de prioriteit die een korps toekent aan discriminatie. Korpsen die hierop meer gespitst zijn rapporteren daardoor wellicht meer discriminatie-zaken.
- Gebruikt de contactambtenaar de voorgeschreven query (zoekopdracht) om discriminatie-incidenten uit de registratie (de Basisvoorziening Handhaving) te filteren? Niet alle regio's blijken dit te doen, wat regionale verschillen in het aantal geregistreerde zaken verklaart. Sommige regio's zoeken beter dan andere regio's.

Het gevolg van deze punten is dat niet alle meldingen van discriminatie-incidenten bij de politie in Poldis terecht komen. Hoe groot dit probleem is (hoeveel zaken 'missen' in de rapportage) is op basis van deze gegevens niet te zeggen. Dat vergt diepgaander onderzoek dat zich op de afzonderlijke regio's richt. Wel is duidelijk dat de politie zelf het probleem onderkent. Het LCD heeft inmiddels een aantal voorstellen gedaan om harmonisatie tussen de regio's te bevorderen: er is een nieuw zaaksformulier naar de korpsen gestuurd en

tevens is de query geüpdate. Eind 2012 krijgen de contactambtenaren voorlichting om op gelijke wijze invulling te geven aan de registratietaak.

Naast een overzicht van de bij de politie gemelde discriminatie-incidenten poogt de Poldis Rapportage 2011 ook een kwalitatieve duiding te geven van de aard van die incidenten (was het ‘bedoelde’ of ‘niet-bedoelde’ discriminatie). Daartoe is in de Poldis Rapportage 2011 voor het eerst een onderscheid gemaakt tussen incidenten met een discriminatoir karakter en incidenten met een discriminatoire uiting. Aangezien intenties van de dader meestal ontbreken in de registraties bestaat er ons inziens onvoldoende basis voor dit onderscheid.

2.6 Een beeld van gemelde discriminatie

Het aantal meldingen van discriminatie bij de politie is de laatste jaren toegenomen. Of dit heeft te maken met een toename in discriminatie of in een betere registratie (of beide) is niet duidelijk. De meldingen betreffen met name incidenten op de gronden ras en seksuele gerichtheid. Ras is de laatste jaren steeds de belangrijkste grond geweest. Bij de grond seksuele gerichtheid zien we na 2009 een toename in het aantal gemelde incidenten. Ook hier kan de vraag gesteld worden of dit een feitelijke toename betreft of dat het er (ook) ligt aan dat de politie hier de laatste jaren een grotere prioriteit aan heeft toegekend.

Ruim vier op de tien meldingen betreft belediging, de andere uitingvormen komen minder voor. In 2011 is het aantal meldingen dat als vernieling geregistreerd staat sterk gestegen. Of hier sprake is van een feitelijke stijging of van een veranderde indeling kunnen we niet beoordelen. Zware discriminatie-zaken, zoals geweld of mishandeling, komen minder in de registraties voor.

Noot

1 De gegevens van deze online aangiften zijn niet opgenomen in Poldis 2011.

3 Instroom van feiten bij het Openbaar Ministerie

3.1 Wat registreert het Openbaar Ministerie?

Aangiften bij de politie die hebben geresulteerd in een proces-verbaal met mogelijk of waarschijnlijk een vervolgbaar discriminatieartikel¹ stromen bij het Openbaar Ministerie (OM) in als discriminatiefeiten. Een zaak kan meerdere discriminatiefeiten omvatten. Bijvoorbeeld als iemand beledigende dingen zegt over zowel joden als over mensen met een donkere huidskleur. De verschillende feiten worden afzonderlijk meegeteld in de rapportage van het OM. Discriminatiefeiten die geen betrekking hebben op de specifieke discriminatieartikelen (de zogenaamde commune delicten met discriminatoir aspect) komen niet in de rapportage van het OM, omdat ze tot op heden niet uit de registratiesystemen gefilterd kunnen worden. Het OM kan ook op eigen initiatief een onderzoek instellen en burgers kunnen rechtstreeks aangifte doen bij het OM.

3.2 Definitie van discriminatie

Het OM gaat, net als de politie (zie hoofdstuk 2), in zijn registratie uit van een definitie van discriminatie zoals vermeld in de artikelen 137c t/m 137f en 429quater uit het Wetboek van Strafrecht.² Commune delicten met discriminatoir aspect die bij de politie worden geregistreerd ontbreken in de registratie van het OM.

3.3 Cijfers over 2011

In 2011 stroomden er bij het OM 169 discriminatiefeiten in, van de 2802 bij de politie geregistreerde zaken.³ Dat maar een fractie van de politieregistraties bij het OM terechtkomt, heeft volgens het OM de volgende oorzaken:

- Commune delicten met een discriminatoir aspect komen in de gegevens van het OM niet voor, terwijl dit bij de politie wel het geval is.
- De politieregistraties betreffen zowel de meldingen als de aangiften van discriminatie. Meldingen en door de politie zelf ingebrachte registraties van discriminatie die niet in een aangifte resulteren, gaan niet naar het OM.
- De politie is verplicht alle meldingen en aangiften van discriminatie op te nemen en als discriminatie te registreren. Of een zaak strafbaar is wordt pas op een later moment beoordeeld door het OM. Alleen zaken die (waarschijnlijk) strafbaar en bewijsbaar zijn gaan naar het OM. Er kan bijvoorbeeld wel een verdachte zijn en er kan onderzoek plaatsvinden, maar zonder wettig en overtuigend bewijs gaat de zaak niet naar het OM.
- De meldingen en aangiften waarvan geen verdachte bekend is, waarbij een verdachte niet is of kan worden opgespoord of er geen mogelijkheid is om bewijs te verkrijgen,

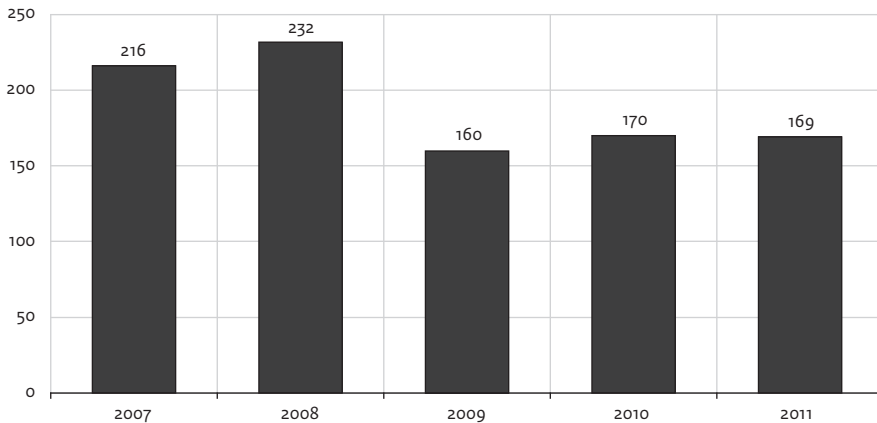
of waarbij er ondanks onderzoek geen bewijsbare zaak is, worden door de politie ook niet doorgestuurd naar het OM. Ook zaken waarbij (achteraf) blijkt dat er geen strafbaar feit is gepleegd, komen niet bij het OM terecht.

De cijfers van het OM voor 2011 waren bij het schrijven van dit rapport nog niet uitgesplitst naar discriminatiegrond en uitingsvorm.

3.4 Ontwikkelingen

Figuur 3.1

Discriminatiefeiten bij het OM, 2007-2011 (in aantallen)



Bron: LECD-OM'12

In 2009 is een daling zichtbaar in het aantal ingestroomde feiten. In 2010 en 2011 stijgen ze wel weer, maar de aantallen liggen meer op het niveau van 2009 dan dat van daarvoor. Het OM verklaart de daling in 2009 uit een nieuw registratiesysteem (Cijfers in beeld 2009), dat de ingekomen processen-verbaal later registreert dan het oude systeem. Ook wordt een deel van de instroom in het nieuwe systeem afgekeurd en niet meer geregistreerd. Beide systemen zijn op dit moment nog in gebruik. Of de geconstateerde daling ook te maken heeft met andere factoren dan het nieuwe registratiesysteem is moeilijk te zeggen. Wel constateert het OM dat de daling zich voordoet bij alle criminaliteit en niet alleen bij de discriminatiezaken.

3.5 OM-registratie langs de meetlat

3.5.1 Dekking en dubbeling

De registratie van het OM geeft een landelijk dekkend beeld. De feiten worden met een query uit de registratiesystemen gehaald. Een discriminatieofficier van justitie beoordeelt alle discriminatiezaken in zijn of haar regio. De regio's verschillen in instroom van feiten. Dit kan aan het aantal feiten liggen, maar ook aan de inzet van de officieren. De kans op dubbele registratie bestaat bij overdracht van zaken tussen parketten (bijvoorbeeld een minderjarige uit Den Haag die een strafbaar feit in Arnhem heeft gepleegd. Het is dan mogelijk dat de feiten zowel in Den Haag als in Arnhem geregistreerd worden). Waarschijnlijk gaat het slechts om bescheiden aantallen.

3.5.2 Betrouwbaarheid

Of er sprake is van een bepaald discriminatieartikel wordt door medewerkers van het OM bepaald, eventueel in overleg met de discriminatieofficier van justitie.⁴ Bij lastige zaken dient het advies van het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie (LECD-OM) te worden ingewonnen. De inzet van deze expertise is bedoeld om de uniformiteit van de uiteindelijke beslissingen te verhogen en komt dus ten goede aan de betrouwbaarheid van de registratiegegevens.

3.5.3 Validiteit

Het OM rapporteert in zijn registratie de ingestroomde feiten die mogelijk of waarschijnlijk betrekking hebben op een discriminatieartikel. De zogenaamde commune delicten met een discriminatoir aspect, dus de 'gewone' delicten waarbij discriminatie als motief meespeelt, blijven buiten beschouwing. De rapportage geeft daarmee een onvolledig beeld van discriminatie-incidenten.

Aangezien de feiten die bij het OM instromen grotendeels afkomstig zijn uit de politieregistraties gelden de beperkingen in validiteit van de politieregistraties ook voor die van het OM. Wanneer een dienstdoende agent bijvoorbeeld een melding niet opneemt of bij een aangifte discriminatie niet herkent of om een andere reden niet registreert, dan stromen de zaken dus ook niet in bij het OM.

3.6 Een beeld van gemelde discriminatie

Slechts een klein deel van de discriminatiemeldingen die bij de politie binnenkomen stromen door naar het Openbaar Ministerie. Het aantal ingestroomde feiten is na 2008 gedaald, mogelijk door de ingebruikname van een nieuw registratiesysteem.

Noten

- 1 Hiervoor gelden een aantal criteria zoals: er moet redelijk bewijs zijn, er moet een redelijke kans zijn dat een verdachte kan worden aangewezen en er moet bewijs zijn dat er waarschijnlijk discriminatie in het spel is. De vertegenwoordiger van het om bij de politie beoordeelt of aan deze criteria is voldaan.
- 2 Voor de invulling van de delictsbestanddelen van deze artikelen is van belang: de jurisprudentie, de wetsgeschiedenis van de totstandkoming van de discriminatieartikelen en de verdragen (primair het Internationaal verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie) die eraan ten grondslag liggen.
- 3 Een zaak kan meerdere feiten omvatten. Aangezien het om feiten telt en de politie zaken, zijn de cijfers niet één op één vergelijkbaar.
- 4 De meeste discriminatiedelicten zijn uitingsdelicten, wat beoordeling en interpretatie complex maakt: er moet beoordeeld worden wat een uitlating betekent en of dat objectief bezien beledigend is of bijvoorbeeld aanzet tot haat.

4 Verzoeken om een oordeel bij de Commissie Gelijke Behandeling

4.1 Wat registreert de Commissie Gelijke Behandeling?

Bij de Commissie Gelijke Behandeling (cgb) kan men een verzoek doen tot een oordeel over een situatie waarin mogelijk sprake is van ongelijke behandeling. Verzoeken kunnen worden ingediend door privé-personen (of hun advocaten of hulpverleners), maar ook door werkgevers, belangenorganisaties en ondernemingsraden.¹ De cgb is alleen bevoegd om een oordeel te geven als de situatie betrekking heeft op de wetgeving over gelijke behandeling. Als dit niet het geval is wordt de persoon of organisatie doorverwezen naar een andere instantie.²

Verzoeken zijn in te dienen per brief of per elektronisch klachtenformulier. Een secretaris en een commissielid beoordelen of het verzoek binnen het terrein van de cgb valt. Als dat het geval is, stelt de cgb een onderzoek in waarin bij zowel verzoeker (degene die een verzoek tot oordeel indient) als verweerder (degene die volgens verzoeker ongelijk behandelt) om informatie wordt gevraagd. In een zitting kunnen beide partijen worden gehoord. Binnen acht weken na zitting oordeelt de cgb of onderscheid gemaakt is of niet, en of dat onderscheid verboden is.

4.2 Definitie van discriminatie

Zoals gezegd is de cgb alleen bevoegd oordelen te geven over situaties die betrekking hebben op de wetgeving voor gelijke behandeling. Dit betekent dat de situatie moet gaan om een van de gronden die in die wetgeving genoemd worden (geslacht, ras, nationaliteit, godsdienst, levensovertuiging, politieke overtuiging, seksuele gerichtheid, burgerlijke staat, arbeidsduur, vast of tijdelijk arbeidscontract, handicap of chronische ziekte en leeftijd) en spelen op de terreinen werk, (beroeps)onderwijs en het aanbieden van goederen of diensten.³ De cgb richt zich expliciet op gelijke toegang tot specifieke maatschappelijke terreinen (gelijke behandeling) en niet op andere uitingsvormen van discriminatie, zoals mishandeling, vernieling, of belediging. Discriminatoire scheldpartijen op straat vallen bijvoorbeeld niet onder de bevoegdheid van de cgb.

4.3 Cijfers over 2011

In 2011 kreeg de cgb in totaal 719 verzoeken om een oordeel. Hiervan hadden 108 geen betrekking op wetgeving voor gelijke behandeling. De overige 611 verzoeken hebben voornamelijk de discriminatiegronden handicap of chronische ziekte, leeftijd, geslacht en ras (zie tabel 4.1).

Tabel 4.1

Ingediende verzoeken naar discriminatiegrond, 2011 (in aantallen en procenten)

grond	n	%
handicap / chronische ziekte	139	19
leeftijd	126	18
geslacht	117	16
ras	94	13
godsdienst	50	7
nationaliteit	28	4
seksuele gerichtheid	16	2
arbeidsduur	14	2
burgerlijke staat	13	2
levensovertuiging	4	1
politieke overtuiging	8	1
vaste / tijdelijke arbeidscontracten	2	0
geen cgb-grond	108	15
totaal	719	100

Bron: cgb Jaarverslag 2011

4.3.1 Verzoeken naar terrein

In 2011 werden 79 verzoeken tot een oordeel ingediend die geen betrekking hadden op de terreinen werk, (beroeps)onderwijs en het leveren van goederen of diensten. Ze zijn dan ook niet door de cgb in behandeling genomen. In tabel 4.2 zijn de verzoeken uitgesplitst naar terrein.

Tabel 4.2

Ingediende verzoeken naar terrein, 2011 (in aantallen en procenten)

	n	%
arbeid	386	54
leveren van en toegang tot goederen en diensten	197	27
onderwijs	45	7
sociale zekerheid	12	2
geen cgb-terrein	79	11
totaal	719	100

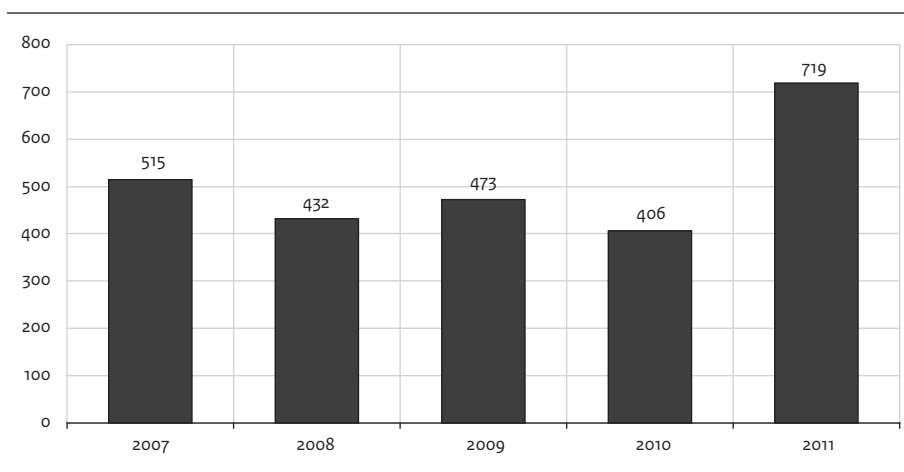
Bron: cgb Jaarverslag 2011

De meeste verzoeken hebben betrekking op het terrein arbeid, gevolgd door verzoeken over de levering van en toegang tot goederen en diensten.

4.4 Ontwikkelingen

Het aantal ingediende verzoeken bij de GCB is tussen 2010 en 2011 sterk toegenomen, zoals figuur 4.1 laat zien. Het hoogste aantal sinds het instellen van de GCB in 1994 deed zich voor in 2011.⁴ Volgens de GCB heeft dat waarschijnlijk te maken met de verbeterde mogelijkheden voor het indienen van een verzoek via de GCB-website en met campagnes die de bekendheid van de mogelijkheid tot melden bij de GCB hebben verhoogd.

Figuur 4.1
Ingediende verzoeken, 2007-2011 (in aantallen)



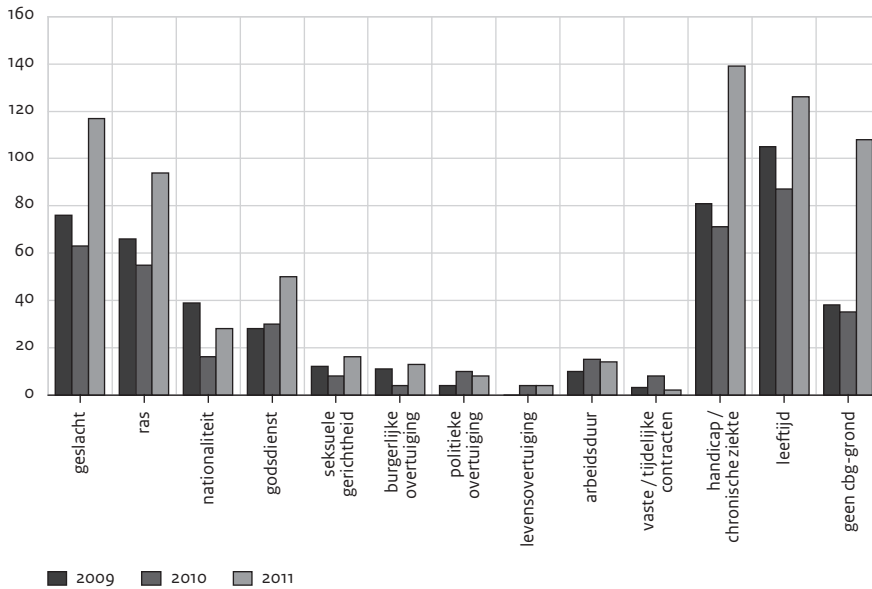
Bron: GCB Jaarverslag 2011

4.4.1 Verdeling naar gronden min of meer gelijk gebleven, wel verandering naar terreinen

Tussen 2009 en 2011 is de verdeling naar gronden van de ingediende verzoeken bij de GCB over het algemeen gelijk gebleven. De meeste verzoeken hadden te maken met handicap of chronische ziekte, leeftijd, geslacht en ras. Bij bijna alle gronden steeg het aantal verzoeken; bij de gronden handicap of chronische ziekte en geslacht kwam dat wellicht door de GCB-campagnes.

De grootste stijging in 2011 betreft het aantal verzoeken zonder GCB-grond, vermoedelijk door de verbeterde mogelijkheden tot het indienen van een klacht (via het elektronisch formulier).

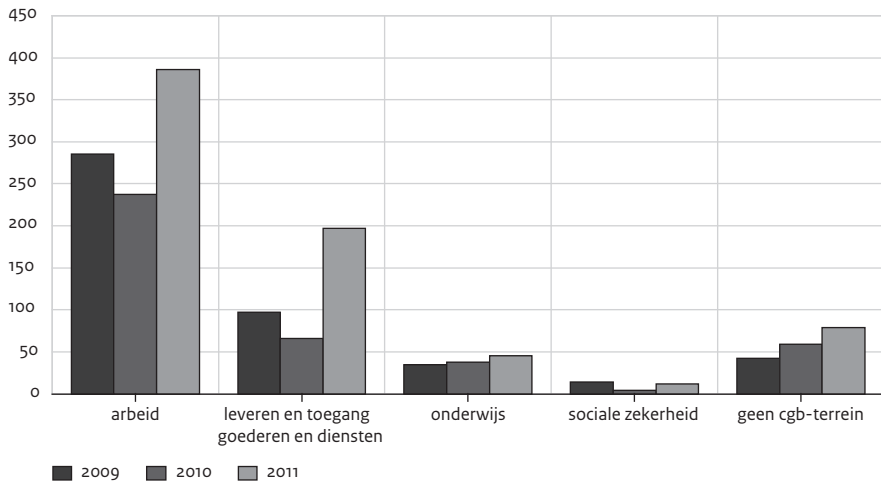
Figuur 4.2
Ingediende verzoeken naar discriminatiegrond, 2009-2011 (in aantallen)



Bron: CGB Jaarverslag 2011

Arbeid blijft het terrein waarop de meeste verzoeken worden ingediend. Een vrij forse toename is te zien op het terrein van het leveren van en toegang tot goederen en diensten (figuur 4.3).

Figuur 4.3
 Ingediende verzoeken naar terrein, 2009-2011 (in aantallen)



Bron: CGB Jaarverslag 2011

4.5 CGB-registratie langs de meetlat

4.5.1 Dekking en dubbeling

De cgb is een landelijk college voor alle burgers van Nederland. Iedereen die zich ongelijk behandeld voelt kan een klacht indienen. De registratie is daarmee landelijk dekkend. Als de cgb niet bevoegd is tot een ingediend verzoek, dan wordt de betreffende persoon of organisatie verwezen naar een andere instelling. Deze zaken worden wel geregistreerd. Iemand die door de cgb naar de politie wordt verwezen, komt dus in beide registraties voor. Om hoeveel zaken het gaat is onbekend. Onbekend is ook hoeveel doorverwezen mensen inderdaad hun klacht elders neerleggen. De cgb wil in de toekomst ook registreren hoeveel mensen zij doorverwijst.

Mensen kunnen ook uit zichzelf (zonder verwijzing) bij meerdere instanties melden. De cgb schat dat ongeveer 5% van de verzoeken tevens is ingediend bij een antidiscriminatievoorziening (ADV). Hoeveel mensen daarnaast bij nog andere instanties hun klacht hebben neergelegd is onbekend.

4.5.2 Betrouwbaarheid

De cgb volgt bij de ingediende verzoeken een standaardprocedure. De cgb is een relatief kleine organisatie, wat de implementatie van procedures relatief makkelijk maakt. Bij twijfel overlegt het team, waardoor verzoeken op een vergelijkbare manier behandeld kunnen worden.

4.5.3 Validiteit

De cgb heeft haar grond in de wetgeving over gelijke behandeling. Zij richt zich dus op een afgebakend deel van de ervaren discriminatie. Mensen die zich ongelijk behandeld voelen op een andere grond of een ander terrein worden vaak in een eerste telefonisch contact (het spreekuur) doorverwezen. Invoering van het elektronische klachtenformulier leidde tot een toename van verzoeken zonder cgb-grond of cgb-terrein. Eind 2011 is het klachtenformulier aangepast om dit zo veel mogelijk te voorkomen.

4.6 Een beeld van gemelde discriminatie?

De cgb kent in 2011 een aanzienlijke stijging in het aantal verzoeken tot een oordeel ten opzichte van de voorgaande jaren. Of dit een feitelijke stijging van discriminatie-incidenten betreft of dat de verbeterde mogelijkheden om een verzoek via het web in te dienen en de verschillende campagnes die de cgb heeft gevoerd hiervoor verantwoordelijk zijn is niet te zeggen.

De meeste verzoeken richten zich van oudsher op het terrein van de arbeid, daarnaast is het aantal verzoeken over het leveren en de toegang tot goederen en diensten in 2011 flink gestegen. De grond handicap/chronische ziekte telt de meeste verzoeken. Mogelijk is dit een effect van de campagne die de cgb rond dit thema heeft gevoerd: er is een aanzienlijke stijging zichtbaar ten opzichte van voorgaande jaren. Dit geldt ook de grond geslacht, ook hier zien we een stijging in 2011, mogelijk veroorzaakt door een campagne van de cgb rond ongelijke behandeling op deze grond. Leeftijd en ras zijn ook gronden die relatief sterk vertegenwoordigd zijn in de registraties van de cgb.

Noten

- 1 Er kan ook een oordeel over het eigen handelen gevraagd worden.
- 2 De cgb heeft ook een spreekuur dat onder andere als voorportaal fungeert voor het indienen van een verzoek om een oordeel. Vaak wordt tijdens dit spreekuur al vastgesteld of de vraag betrekking heeft op de wetgeving voor gelijke behandeling en dus als verzoek ingebracht kan worden. Ook kan duidelijk worden of iemand beter op een andere manier te helpen is dan met een oordeel van de cgb.
- 3 Niet alle gronden zijn op alle terreinen beschermd. Zo kan men bij de discriminatiegronden handicap of chronische ziekte en leeftijd geen beroep doen op de cgb wanneer men gediscrimineerd wordt bij het aanbieden van goederen of diensten, zoals een ontoegankelijke discotheek of uitsluiting van een verzekering vanwege leeftijd. Ook als de discriminatie plaatsvond voordat een bepaalde wet in werking trad is de cgb niet bevoegd, zoals leeftijdsdiscriminatie vóór 1 mei 2004. Bij de discriminatiegrond ras mogen verzoeken ook spelen op het terrein 'eenzijdig overheidshandelen'.
- 4 In 2005 en 2006 piekte het aantal verzoeken ook al met respectievelijk 621 en 694.

5 Meldingen bij een antidiscriminatievoorziening

5.1 Wat registreert een antidiscriminatievoorziening?

Iedere burger die discriminatie ervaart kan dit melden bij een antidiscriminatievoorziening (ADV). Sinds 2009 is de Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (WGA) van kracht. Deze wet verplicht gemeenten hun burgers toegang te bieden tot een onafhankelijke voorziening voor klachten over discriminatie. In veruit de meeste gemeenten is dit een regionale of provinciale voorziening, bijna altijd een antidiscriminatiebureau (ADB).¹ In 2010 had 99% van de inwoners van Nederland via of in hun gemeente toegang tot een ADV (Pröpper et al. 2010).

Melding kan gebeuren via de post, telefoon, e-mail, een bezoek of een elektronisch formulier van de lokale ADV of van de landelijke website www.discriminatie.nl. Met de WGA zijn bijstand en registratie van discriminatieklachten een wettelijke taak van ADV's. Zij beoordelen voorafgaand aan registratie of er een redelijk vermoeden bestaat dat de klacht betrekking heeft op discriminatie. Sommige ADV's registreren alles, ook als er geen redelijk vermoeden van discriminatie bestaat; andere registreren alleen zaken waarin er wel een redelijk vermoeden is.

Burgers kunnen klachten indienen over eigen ervaringen met discriminatie, maar ook een melding doen van discriminatie van anderen. Sommige ADV's gaan zelf actief op zoek naar discriminatie-uitingen: zij screenen bijvoorbeeld personeelsadvertenties in dag- en weekbladen, testen het deurselekt van uitgaansgelegenheden of bevragen mensen op straat en registreren eventuele ervaringen. Tot slot nemen sommige ADV's ook cijfers van andere organisaties, zoals de politie, over discriminatie op in hun registratie.

Niet alle ADV's gebruiken hetzelfde registratiesysteem. De meeste ADB's die aangesloten zijn bij de Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) gebruiken LBA-net, maar niet allemaal. Zo gebruikt het antidiscriminatiebureau van Amsterdam een eigen registratiesysteem. De bureaus die zijn aangesloten bij de Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN) gebruikten in 2011 deels ook LBA-net, deels Artinet en ook het systeem Regas. De bedoeling is dat alle ADB's uiteindelijk hetzelfde registratiesysteem gebruiken: veel ADB's zijn in 2012 al overgestapt op LBA-net. Onbekend is welk systeem voorzieningen gebruiken die in eigen beheer van de gemeente zijn of die onder een andere organisatie vallen. Mogelijk gebruiken ze hun eigen registratiesysteem. De ADV's leveren voor een landelijk overzicht hun registratiegegevens aan bij de Universiteit Utrecht. Daar worden ze door een onderzoeker samengevoegd en waar nodig opgeschoond.² Dat resulteert in het rapport Kerncijfers (Coenders et al. 2012).

5.2 Definitie van discriminatie

De ADV's verstaan onder discriminatie het ongeoorloofd onderscheid maken tussen en achterstellen van mensen en groepen op basis van kenmerken die in een specifieke

situatie niet van belang zijn, zoals ras, seksuele gerichtheid, handicap en leeftijd. Dit is de werkdefinitie. In de praktijk wordt vaak geregistreerd wat de melder als discriminatie ervaart, ongeacht of dit juridisch als discriminatie zou gelden. Naast de werkdefinitie hanteren een aantal ADV's ook meer juridische definities van discriminatie, om te toetsen of er werkelijk sprake is van discriminatie.

5.3 Cijfers over 2011

In 2011 zijn er 6391 klachten en meldingen over discriminatie geregistreerd door 23 regionale of provinciale ADV's. Ontbrekend zijn alleen de klachten en meldingen van twee kleinere ADV's, waarvan het werkveld zes gemeenten bestrijkt.³ Een deel van de klachten is niet door burgers zelf gemeld: 11% is afkomstig uit politieregistraties en 7% van andere organisaties, zoals de Commissie Gelijke Behandeling (CGB). Ook is 8% van de klachten gebaseerd op eigen verzamelde gegevens van discriminatie. Daarmee is in totaal 26% van de klachten die ADV's registreren niet door burgers rechtstreeks bij hen gemeld.

5.3.1 Klachten naar discriminatiegrond

In Kerncijfers 2011 zijn de gronden godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, antisemitisme, geslacht, nationaliteit, seksuele gerichtheid, handicap of chronische ziekte, leeftijd, burgerlijke staat, arbeidsduur en arbeidscontract voor bepaalde of onbepaalde tijd opgenomen. In tabel 5.1 is het aantal klachten uitgesplitst naar deze gronden. De meeste klachten en meldingen (46%) betreffen ervaren discriminatie op grond van ras, gevolgd door leeftijd (12%), geslacht (9%), seksuele gerichtheid (7%) en handicap of chronische ziekte (7%). Ook valt 11% onder 'overige niet-wettelijke gronden'. Dit zijn klachten op gronden die niet door antidiscriminatiewetgeving beschermd worden. Denk aan uiterlijk (piercings, tatoeages of haardracht), maar ook aan sociale positie, inkomen en woonplaats. Bij 0,7% van de gevallen konden melders niet aangeven op welke grond zij zich gediscrimineerd voelden; deze vallen onder de categorie onbekend.

Een persoon kan op meerdere gronden discriminatie ervaren. In de nieuwere registratiesystemen is het mogelijk om meerdere gronden per klacht te registreren. In de oude systemen kan slechts één grond aangegeven worden. Niet alle klachten met meerdere gronden kunnen dus als zodanig geregistreerd worden. Voor 5% van de klachten worden twee of drie gronden vermeld. De som van de aantallen klachten per grond (6720) in tabel 5.1 is daardoor groter dan het totaal aantal klachten (6391).

Van de klachten op grond van leeftijd is naar schatting ruim een derde het gevolg van de screening van personeelsadvertenties door ADV's.

Tabel 5.1

Klachten naar discriminatiegrond, 2011 (in aantallen en procenten)

	n	%
ras	2.918	45,7
leeftijd	767	12,0
geslacht	542	8,5
seksuele gerichtheid	450	7,0
handicap / chronische ziekte	439	6,9
godsdienst	349	5,5
nationaliteit	252	3,9
antisemitisme	134	2,1
politieke gezindheid	30	0,5
burgerlijke staat	26	0,4
levensovertuiging	18	0,3
arbeidsduur	13	0,2
arbeidscontract	12	0,2
overige (niet-wettelijke) gronden	724	11,3
onbekend	46	0,7
totaal	6720	105

Bron: Kerncijfers 2011¹⁵

5.3.2 Klachten naar terrein

Kerncijfers 2011 onderscheidt vijftien terreinen waarop de discriminatieklacht betrekking heeft. Van alle klachten en meldingen gaat 30% over de arbeidsmarkt, waarvan de helft over werving en selectie. Vooral functie-eisen leiden tot onrechtvaardig onderscheid, zoals taaleisen die hoger liggen dan voor de functie nodig is. Het relatief hoge aantal meldingen bij werving en selectie kan mede het gevolg zijn van het screenen van personeelsadvertenties door de ADV's.

De som van het aantal klachten per terrein (6433) in tabel 5.2 ligt ietwat hoger dan het totaal aantal ingediende klachten. Er is dus een klein aantal klachten waarbij meer dan een terrein geregistreerd is. Het is mogelijk dat onduidelijkheid waar een klacht precies geregistreerd moet worden hierbij een rol speelt. Als iemand bijvoorbeeld op straat in de omgeving van zijn woning wordt uitgescholden voor 'vuile Turk', kan de klacht geregistreerd zijn onder het terrein 'wijk' en het terrein 'openbare ruimte'. Hoe de ophoging van het aantal klachten naar terrein precies ontstaat is onduidelijk, waardoor ook moeilijk te interpreteren valt dat sommige klachten op meerdere terreinen plaatsvinden.

Tabel 5.2

Klachten naar terrein, 2011 (in aantallen en procenten)

	n	%
arbeidsmarkt	1.909	29,9
buurt / wijk	628	9,8
collectieve voorzieningen	554	8,7
commerciële dienstverlening	511	8,0
horeca / amusement	486	7,6
huisvesting	165	2,6
media en reclame	124	1,9
onderwijs	339	5,3
openbare ruimte / publiek domein	567	8,9
politie / justitie	342	5,4
privésfeer	110	1,7
publieke / politieke opinie	284	4,4
sport / recreatie	128	2,0
overig	271	4,2
onbekend / n.v.t.	15	0,2
totaal	6.433	101

Bron: Kerncijfers 2011¹⁴

5.3.3 Klachten naar uitingsvorm

In tabel 5.3 zijn de discriminatieklachten onderscheiden naar zes uitingsvormen. Veruit de meeste vallen onder omstreden behandeling en vijandige bejegening.

Een klacht kan meerdere uitingsvormen omvatten. Iemand kan bijvoorbeeld eerst uitgescholden worden (vijandige bejegening) en vervolgens bedreigd. Beide uitingsvormen worden dan geregistreerd en geteld in tabel 5.3.

Tabel 5.3

Klachten naar uitingsvorm, 2011 (in aantallen en procenten)

	n	%
omstreden behandeling	3.470	54,3
vijandige bejegening	2.728	42,7
geweld	391	6,1
bedreiging	137	2,1
overig	63	1,0
onbekend	38	0,6
totaal	6.827	107%

Bron: Kerncijfers 2011¹⁵

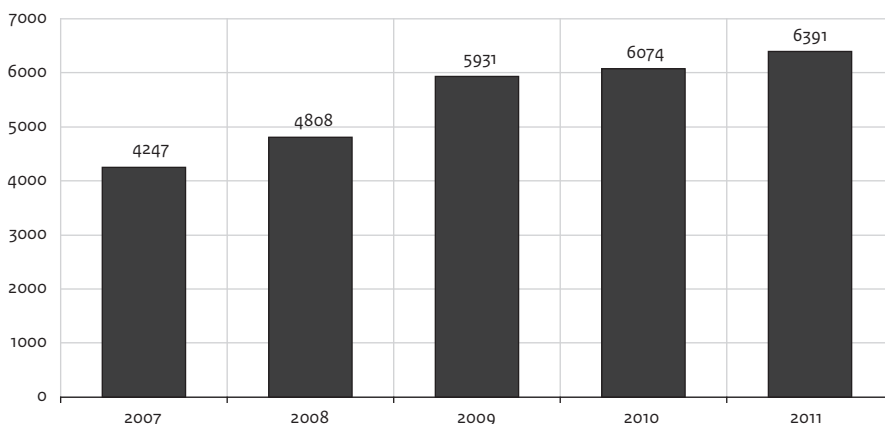
5.4 Ontwikkelingen

5.4.1 Trends in omvang

Figuur 5.1 toont een overzicht van het aantal discriminatiemeldingen in de periode 2007-2011. Het aantal meldingen nam ieder jaar toe. Dat kan duiden op een toename van discriminatie-incidenten, maar kan ook verschillende andere oorzaken hebben. Ten eerste is de bekendheid met de mogelijkheid tot melden toegenomen door publiciteitscampagnes in 2009 en 2010. Bovendien kunnen sinds de WGA meer mensen een klacht in hun directe leefomgeving melden. In 2005 had 43% van de burgers toegang tot een ADV; in 2010 was dat 99%. Ten tweede zijn de ADV's geprofessionaliseerd, waardoor ook de bereikbaarheid is toegenomen (verruimde openingstijden, elektronische klachtenformulieren). En ten derde wijst het rapport Kerncijfers ook nog op de verschillende manieren van data verzamelen. Voor alle jaren behalve 2010 zijn de cijfers gebaseerd op de gegevens die de ADV's hebben aangeleverd. De gegevens van 2010 zijn echter gebaseerd op de registratieformulieren van gemeenten. Er was informatie beschikbaar voor 400 van de 430 gemeenten. Het verschil in dataverzameling kan leiden tot verschillen in aantallen klachten. Hoe groot dit verschil is, is onbekend.

Overigens blijft voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van de cijfers, aangezien onbekend is welk deel van de registraties in eerdere jaren afkomstig is uit andere bronnen dan rechtstreekse klachten van burgers. In 2011 was dat ruim een kwart.

Figuur 5.1
Klachten, 2007-2011 (in aantallen)

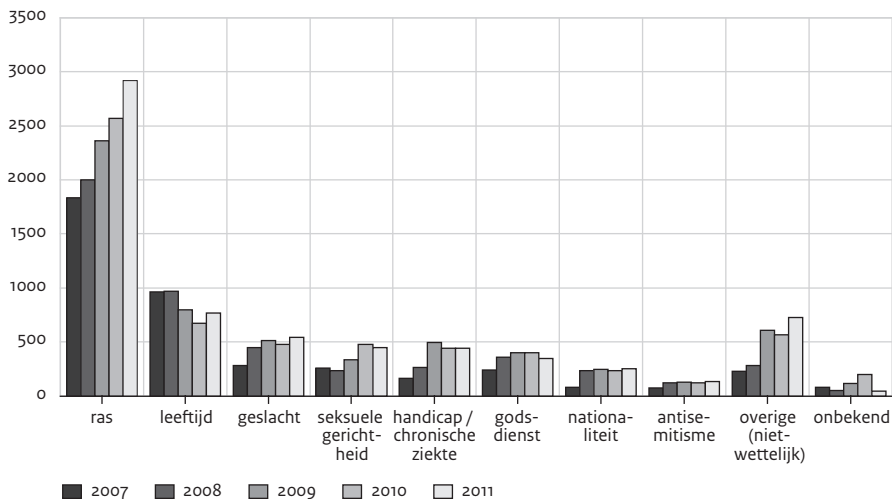


Bron: Kerncijfers 2011

5.4.2 Trends in discriminatiegrond

In figuur 5.2 zijn de aantallen klachten voor de meest voorkomende gronden in de periode 2007-2011 weergegeven. Wat opvalt is dat de klachten op grond van ras elk jaar zijn gestegen. Bij geslacht is er ook sprake van een oplopende lijn, met uitzondering van het jaar 2010. De andere gronden vertonen een minder duidelijk patroon.

Figuur 5.2
Klachten naar discriminatiegronden, 2007-2011 (in aantallen)



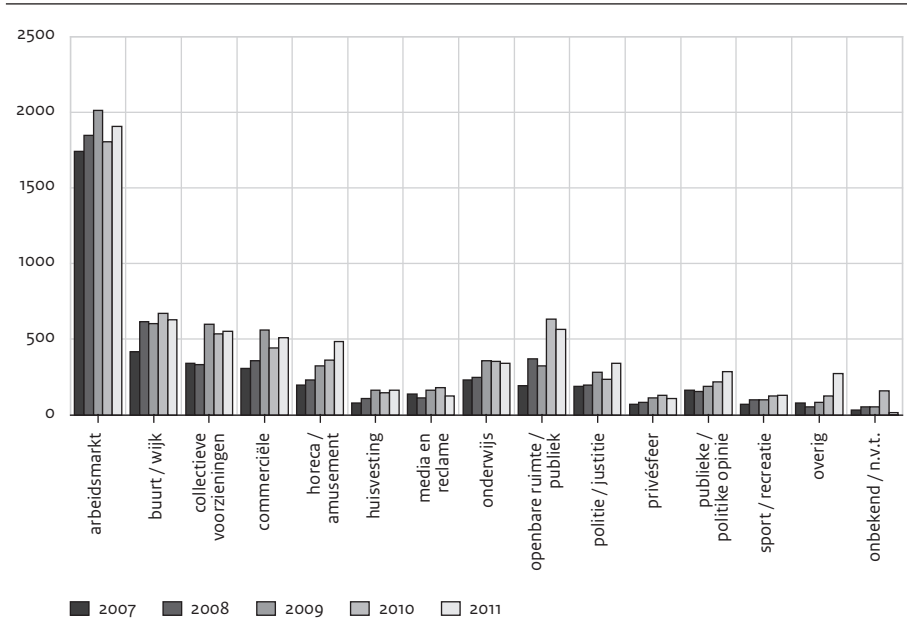
Bron: Kerncijfers 2011

5.4.3 Trends in terreinen

De meeste klachten in de periode 2007-2011 betreffen het terrein arbeidsmarkt (zie figuur 5.3). Het kan zijn dat discriminatie zich op dit terrein duidelijker laat voelen. Of wellicht vinden mensen het een zeer ernstige zaak om gediscrimineerd te worden op de arbeidsmarkt en ligt de meldingsbereidheid daar hoger. Of discriminatie is in die situaties wellicht duidelijker herkenbaar, wat ook de meldingsbereidheid kan verhogen.

Op het terrein van horeca en amusement nemen sinds 2007 elk jaar de gemelde klachten bij ADV's toe. Dat kan mede komen door de acties van sommige ADB's om jongeren te interviewen bij uitgaansgelegenheden of om zelf tests uit te voeren.

Figuur 5.3
Klachten naar terrein, 2007-2011 (in aantallen)

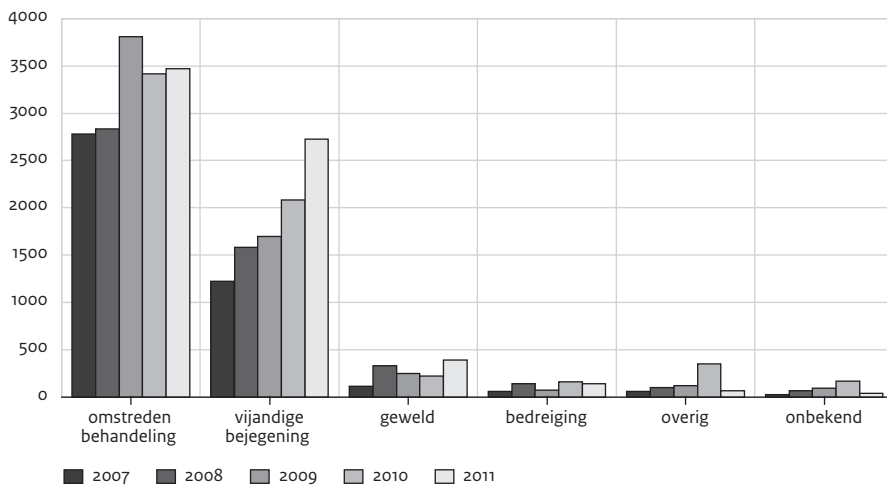


Bron: Kerncijfers 2011

5.4.4 Trends in uitingsvorm

De meeste klachten gaan over omstreden behandeling. De uitingsvorm vijandige bejegening neemt echter elk jaar toe. De andere uitingsvormen komen minder vaak voor (figuur 5.4).

Figuur 5.4
Klachten naar uitingsvorm, 2007-2011 (in aantallen)



Bron: Kerncijfers 2011

5.5 ADV-registratie langs de meetlat

5.5.1 Dekking en dubbeling

Nagenoeg alle inwoners van Nederland hebben toegang tot een ADV: in 2010 had 97% van de gemeentes een dergelijke voorziening, waarmee 99% van de Nederlanders toegang had tot een ADV (Pröpper et al. 2010). In Kerncijfers 2011 zijn van twee kleine ADV's, werkzaam in zes gemeentes, de cijfers niet meegenomen. De gerapporteerde gegevens zijn daarmee nagenoeg landelijk dekkend.

Sommige ADV's gebruiken bij het registreren van de klachten ook cijfers van de politie en de Commissie Gelijke Behandeling. Daarnaast zijn er ADV's die zelf uitingen van discriminatie opsporen en registreren. De mogelijkheid bestaat dat verschillende ADV's eenzelfde incident melden, bijvoorbeeld als zij dezelfde landelijke dagbladen screenen op leeftijdsdiscriminatie in personeelsadvertenties. Ook is onduidelijk of gecontroleerd is of een en dezelfde klacht bij meerdere ADV's is gemeld. In het nieuwe registratiesysteem (LBA-net) is het beter mogelijk om deze dubbelingen op te sporen. Dit nieuwe systeem maakt het ook beter mogelijk om meldingen van andere instanties uit te filteren doordat de bron van de melding geregistreerd wordt.

5.5.2 Betrouwbaarheid

De organisatiestructuur van ADV's is recentelijk veranderd. Waren de meeste bureaus eerder aangesloten bij de landelijke vereniging Art.1, op dit moment zijn er twee landelijke

verenigingen: de Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en de Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN). De meeste bureaus die zijn aangesloten bij de LBA zijn overgestapt op een nieuw registratiesysteem (LBA-net). De bureaus die bij de SAN zijn aangesloten gebruikten in 2011 nog een aantal verschillende systemen, maar in 2012 zijn bijna alle organisaties over naar LBA-net. Mogelijk hanteren voorzieningen die onder een andere organisatie dan een ADB vallen of in eigen beheer van de gemeente zijn nog weer een ander registratiesysteem. Duidelijk is dat er in 2011 tenminste vier registratiesystemen in omloop waren.

De systemen verschillen in elk geval in het aantal gronden dat per incident aangegeven kan worden. In oudere systemen kan men slechts één grond aangeven en moet de klachtindieners mogelijk dus een keuze maken. Discriminatie op meervoudige gronden, gemeld bij voorzieningen met oudere registratiesystemen, ontbreekt dus in het overzicht. Daarnaast is onduidelijk of organisaties de classificatie van gronden, terreinen en uitingsvormen op elkaar afstemmen. De verschillende registratiesystemen gaan vergezeld van een handleiding om classificatie zo veel mogelijk gelijk te trekken, maar de vraag is of dat harmonisatie van categorisatie garandeert. Tot slot verschilt de mate waarin lokale bureaus de mogelijkheid tot melden onder de aandacht brengen. Zoals gezegd zijn er bureaus die actief op zoek gaan naar discriminatie op een bepaald terrein of op een bepaalde grond.

5.5.3 Validiteit

ADV's hanteren eigen procedures bij het registreren en in behandeling nemen van klachten. Sommige registreren niet de klachten waarbij geen sprake is van een redelijk vermoeden van discriminatie, andere wel. Sommige rapporteren ook registraties uit andere bronnen, zoals de politie en de CGB. Daarnaast gaan enkele ADV's actief op zoek naar discriminatie-uitingen en registreren deze. Dat ADV's niet consistent zijn in wat zij registreren maakt het lastig te duiden wat de gerapporteerde cijfers nu precies betekenen.

5.6 Een beeld van gemelde discriminatie

In de periode 2007 tot en met 2011 is een gestage toename zichtbaar van het aantal meldingen bij antidiscriminatiebureaus. Ras is van de gronden waarop wordt geregistreerd steeds de categorie met de meeste meldingen. In 2011 had een derde van de discriminatiemeldingen betrekking op de arbeidsmarkt. In de periode van 2007 – 2011 is dit steeds het terrein waarover de meeste meldingen worden gedaan. Meer dan de helft van de meldingen in 2011 had betrekking op omstrede behandeling. Sinds 2007 is er een sterke toename in meldingen die gaan over vijandige bejegening, waaronder ook schelden valt. In 2011 heeft 43% van de meldingen hierop betrekking.

Noten

- 1 In de andere gevallen organiseert de gemeente dit lokaal, in eigen beheer of via een andere organisatie dan een adb (Pröpper et al. 2010).
- 2 Met name bij de grond 'overig / onbekend' wordt gekeken of de klacht onder een andere grond gebracht kan worden. Bij het opschonen van de rest van de gegevens wordt terughoudendheid betracht.
- 3 Het Meldpunt Discriminatie Vlaardingen (gemeente Vlaardingen) en het Meldpunt Discriminatie Land van Cuijk (vijf gemeenten).
- 4 Kerncijfers 2011 rapporteert het totaal aantal klachten, wat door meervoudige discriminatie (meerdere gerapporteerde gronden in een klacht) niet overeenkomt met de som van het aantal klachten naar grond. Dit is aangepast in de tabel.
- 5 Kerncijfers 2011 rapporteert het totaal aantal klachten, wat niet overeenkomt met de som van het aantal klachten naar terrein. Dit is aangepast in de tabel.
- 6 Kerncijfers 2011 rapporteert het totaal aantal klachten, wat niet overeenkomt met de som van het aantal klachten naar uitingsvorm. Dit is aangepast in de tabel.

6 Registraties van gemeenten

6.1 Wat registreren gemeenten?

De Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (wGA) verplicht gemeenten discriminatieklachten te registreren. Gemeenten krijgen die gegevens van de antidiscriminatievoorziening (ADV) waarbij zij zijn aangesloten. De bedoeling is dat gemeenten op een officieel registratieformulier een overzicht van het aantal klachten per grond, terrein en uitingsvorm aanleveren bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Een aantal gemeenten gebruikt echter een ander formulier, en sommige gemeenten voegen aan het officiële formulier zelf categorieën toe. In 2012 zijn het ministerie en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) overeengekomen dat het CBS de formulieren die het ministerie van gemeenten ontvangt invoert en daaruit het rapport Registratie discriminatieklachten samenstelt.

Dit betekent dat op basis van de registraties over 2011 van ADV's twee rapporten gepubliceerd zijn: Kerncijfers door de Universiteit Utrecht (Coenders et al. 2012) en Registratie discriminatieklachten (CBS nog te verschijnen).

De klachten die gemeenten ontvangen van hun ADV kunnen meldingen zijn van ingezetenen van een gemeente en van niet-ingezetenen. Mensen kunnen namelijk ook klachten over discriminatie indienen in een andere gemeente dan waar zij wonen. Klachten van niet-ingezetenen worden in het rapport van het CBS buiten beschouwing gelaten¹. De reden is dat gemeenten alleen verplicht zijn deze klachten van ingezetenen te registreren en het onduidelijk is of er dubbelingen ontstaan als klachten van niet-ingezetenen ook bij het totaal worden opgeteld. Niet alle gemeenten geven echter aan welke klachten van niet-ingezetenen zijn. Bij deze gemeenten (bijv. Amsterdam) is het totaal aantal klachten gerapporteerd (dus inclusief niet-ingezetenen)². De cijfers die wij hier gebruiken zijn gebaseerd op een conceptversie van het CBS-rapport over 2011.

6.2 Definitie van discriminatie

Het CBS hanteert geen definitie van discriminatie. Conform de opdracht bundelt het slechts de aangeleverde gegevens van gemeenten. Wat onder discriminatie wordt verstaan is daarmee afhankelijk van de definities die gemeenten en ADV's hanteren. Zoals in hoofdstuk 5 vermeld gebruiken niet alle ADV's dezelfde definitie op dezelfde manier.

6.3 Cijfers over 2011

Volgens de Registratie discriminatieklachten is in 2011 het aantal klachten van alle 418 gemeenten samen 5935; dit zijn alleen de klachten van ingezetenen. Met die van niet-ingezetenen erbij komt het totaal uit op 6794 klachten. Het rapport Kerncijfers komt ech-

ter uit op 6391 klachten. Beide rapporten halen hun gegevens uit dezelfde bronnen. Betrokken partijen kunnen niet aangeven wat het verschil veroorzaakt. Het aantal klachten per gemeente varieert sterk. In 48³ gemeenten is geen enkele klacht gemeld, terwijl Amsterdam 17% van het totaal aantal klachten voor zijn rekening neemt, meer dan de andere drie grote steden samen. Uit Kerncijfers 2011 is bekend dat Amsterdam actief op zoek gaat naar discriminatie-uitingen en ook cijfers van de Commissie Gelijke Behandeling (cgb) registreert. Ook maakt Amsterdam geen onderscheid tussen klachten van ingezetenen en niet-ingezetenen en rapporteert dus het totaal aantal klachten. Dit is waarschijnlijk mede de verklaring voor het grote aantal klachten in Amsterdam.

6.3.1 Klachten naar discriminatiegrond

De meeste klachten zijn op grond van ras: ongeveer 44% (zie tabel 6.1). De verschillen met Kerncijfers laten zich ook hier gelden: het absolute aantal klachten per grond in Kerncijfers wijkt af van dat van het CBS. Zo rapporteert het CBS 59 klachten op grond van politieke gezindheid, het dubbele van het aantal in Kerncijfers (30).

Tabel 6.1

Klachten naar discriminatiegrond van ingezetenen, 2011 (in aantallen en procenten)

	aantal	%
grond		
ras	2727	44
leeftijd	685	11,1
geslacht	488	7,9
seksuele gerichtheid	431	7
handicap	407	6,6
godsdienst	318	5,1
nationaliteit	240	3,9
antisemitisme	111	1,8
politieke gezindheid	59	1
burgerlijke staat	28	0,5
levensovertuiging	21	0,3
arbeidsduur	12	0,2
arbeidscontract	12	0,2
overige (niet-wettelijke) gronden	603	9,7
onbekend	50	0,8
totaal	6192	100

Bron: CBS'11

6.3.2 Klachten naar terrein

De meeste klachten gaan over de arbeidsmarkt, bijna 30%, gevolgd door buurt / wijk en openbare ruimte / publiek domein met respectievelijk 11% en 10% (tabel 6.2). Het onderscheid tussen de laatste twee terreinen is niet altijd duidelijk (zie ook hoofdstuk 5).

Tabel 6.2

Klachten naar terrein van ingezetenen, 2011 (in aantallen en procenten)

	aantal	%
terrein		
arbeidsmarkt	1725	29
buurt / wijk	634	10,6
openbare ruimte / publiek domein	593	10
collectieve voorzieningen	538	9
commerciële dienstverlening	469	7,9
horeca / amusement	457	7,7
politie / o.m. / Vreemdelingendienst	339	5,7
onderwijs	322	5,4
publieke / politieke opinie	254	4,3
huisvesting	158	2,7
media en reclame	120	2
sport / recreatie	114	1,9
privésfeer	102	1,7
overig	112	1,9
onbekend / n.v.t.	20	0,3
totaal	5957	100

Bron: CBS '11

6.3.3 Klachten naar uitingsvorm

Bij de klachten naar uitingsvorm komen de CBS-cijfers globaal overeen met die van de ADV's: meer dan de helft van de klachten betreft een omstreden behandeling. In de CBS-registratie wordt onderscheid gemaakt tussen vijandige bejegening en belediging, uitingsvormen die in Kerncijfers onder dezelfde noemer vallen (zie hoofdstuk 5).

Tabel 6.3

Klachten naar uitingsvorm van ingezetenen, 2011 (in aantallen en procenten)

	aantal	%
uitingsvorm		
omstreden behandeling	3226	52,1
vijandige bejegening	1640	26,5
belediging	868	14
geweld	173	2,8
bedreiging	116	1,9
overig	149	2,4
onbekend	24	0,4
totaal	6196	100

Bron: CBS'11

6.4 Gemeentelijke-registratie langs de meetlat

6.4.1 Dekking en dubbeling

Het CBS had de beschikking over de geregistreerde klachten van alle 418 Nederlandse gemeenten, een landelijke dekking.

Het CBS heeft in haar rapport klachten van niet-ingezetenen buiten beschouwing gelaten. Men wilde hiermee dubbeltellingen voorkomen wanneer mensen zowel in hun eigen gemeente als in een andere gemeente een klacht indienen. Onbekend is echter hoe vaak het voorkomt dat mensen inderdaad dezelfde klacht in verschillende gemeenten indienen. Ook is niet duidelijk of alle gemeenten klachten van niet-ingezetenen registreren of dat ze deze mensen doorverwijzen naar een ADV in de eigen gemeente. Het kan dus zijn dat door het weglaten van klachten van niet-ingezetenen een deel van de gemelde discriminatie buiten beeld blijft. Het CBS onderkent dit en heeft aan de definitieve versie van Registratie discriminatieklachten een bijlage toegevoegd met ook de cijfers van niet-ingezetenen.

Andere bronnen van dubbelingen zijn aannemelijker. Zo rapporteren sommige ADV's ook registraties van de politie of de CGB; volgens het rapport Kerncijfers nemen die ongeveer 18% van het totale aantal geregistreerde klachten in beslag. Aangezien het CBS een groter aantal klachten rapporteert dan het rapport Kerncijfers is het niet aannemelijk dat de cijfers van de gemeenten geschoond zijn van deze registraties van derden. Daarnaast is het ook mogelijk dat burgers bij meerdere organisaties dezelfde klacht indienen.

6.4.2 Betrouwbaarheid

Gemeenten onttrekken de registraties aan de ADV's waar zij bij aangesloten zijn. De meeste ADV's zijn provinciaal of regionaal georganiseerd en omvatten dus meerdere gemeenten. Hoe het proces van klachten onttrekken aan zo'n overkoepelend systeem ver-

loopt en of daar fouten bij voorkomen is niet bekend. Daarnaast zijn er bij de ADV's minstens vier registratiesystemen in omloop (zie hoofdstuk 5). Noch het CBS, noch het ministerie van BZK weet of gemeenten dezelfde criteria hanteren om een klacht in een bepaalde categorie in te delen.

De meeste gemeenten leveren de geregistreerde klachten aan op het daartoe bestemde formulier. Sommige gemeenten leveren de gegevens echter op een andere manier aan en weer andere gebruiken het formulier op een afwijkende manier. Zo voegt een aantal gemeenten zelf categorieën toe en maken andere gemeenten geen onderscheid tussen klachten van ingezetenen en niet-ingezetenen.

6.4.3 Validiteit

Vanwege de onbekende oorsprong van de bij gemeenten geregistreerde klachten is het onduidelijk wat het rapport Registratie discriminatieklachten 2011 nu precies meet. Het weglaten van de meldingen van niet-ingezetenen vergemakkelijkt een duiding van de resultaten niet. Daarnaast gelden de genoemde beperkingen in validiteit (§ 5.5.3) ook voor het CBS-rapport.

6.5 Een beeld van gemelde discriminatie

Aangezien het rapport Registratie discriminatieklachten 2011 van het CBS gebaseerd is op dezelfde bron als het rapport Kerncijfers is het niet verbazingwekkend dat het globale beeld dat uit de twee rapporten spreekt sterk vergelijkbaar is. Op de grond ras zijn in de gemeentelijke registraties de meeste meldingen geregistreerd, evenals in het rapport Kerncijfers. Arbeid is het maatschappelijke terrein met de meeste meldingen, en omstreken behandeling wordt het vaakst gemeld.

Noten

- 1 Behalve bij de rapportage over de totalen.
- 2 In de definitieve versie van het rapport heeft het CBS een bijlage toegevoegd waarin ook de cijfers van niet-ingezetenen zijn opgenomen.
- 3 Bij nog eens zes gemeenten zijn geen klachten ingediend door ingezetenen. In Registratie discriminatieklachten 2011 zijn ook deze gemeenten dus niet meegenomen.

7 Meldingen bij het Meldpunt Discriminatie Internet

7.1 Wat registreert het Meldpunt Discriminatie Internet?

Bij het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) kunnen mensen per e-mail discriminerende uitingen op internet signaleren. Het MDI gaat na of de uiting openbaar is¹, of zij op Nederland gericht is of op een website staat die in Nederland wordt gehost. De melder zelf hoeft geen inwoner te zijn van Nederland: een Belg kan bijvoorbeeld ook een melding doen van discriminatie op een site die in Nederland wordt gehost.

Op basis van de wet en jurisprudentie wordt getoetst of de uiting strafbaar is. Wanneer dit het geval is stuurt het MDI een verzoek tot verwijdering van de uiting. Wanneer aan dit verzoek geen medewerking wordt verleend kan het MDI aangifte doen. In sommige gevallen (bv. bij extreme uitingen) doet het MDI aangifte zonder eerst het verzoek tot verwijdering te hebben verstuurd. Wanneer de uiting op een website wordt aangetroffen waar al een aangifte tegen loopt, dan worden de uitingen aan het aangiftedossier toegevoegd. Wanneer de melding geen online discriminatie betreft of geen betrekking heeft op discriminatie maar op een ander strafbaar feit, dan wordt de melder doorverwezen naar een andere instantie. De melding wordt dan wel geregistreerd en geteld, maar in het aantal uitingen zijn deze meldingen niet terug te vinden. Alle meldingen die het MDI ontvangt worden automatisch geregistreerd in het meldingssysteem.

7.2 Definitie van discriminatie

Het MDI gaat uit van de wetsartikelen 137c t/m 137g van het Wetboek van Strafrecht om te bepalen of een uiting strafbaar is.²

7.3 Cijfers over 2011

In 2011 ontving het MDI 1039 meldingen over 1624 unieke uitingen (Veenboer en Eissens 2012). Er kwamen dus 1039 e-mails binnen van mensen die een of meerdere uitingen op internet als discriminerend hebben ervaren. Het gaat niet om unieke melders: sommige mensen dienen vaker een klacht in bij het MDI. Zo heeft één persoon 210 meldingen gedaan over online discriminatie van Polen en andere Midden- en Oost-Europeaanen; dat is een vijfde van het totaal aantal meldingen.

Niet alle meldingen zijn relevant voor het MDI. Van de 1039 meldingen gaan er 171 over discriminatie in de fysieke wereld; ze zijn doorverwezen naar andere instellingen. 34 meldingen betroffen spam en hacking en drie meldingen betroffen geen discriminatie maar kinderporno. Van de 1039 meldingen heeft 20% dus geen betrekking op mogelijke discriminatie op internet.

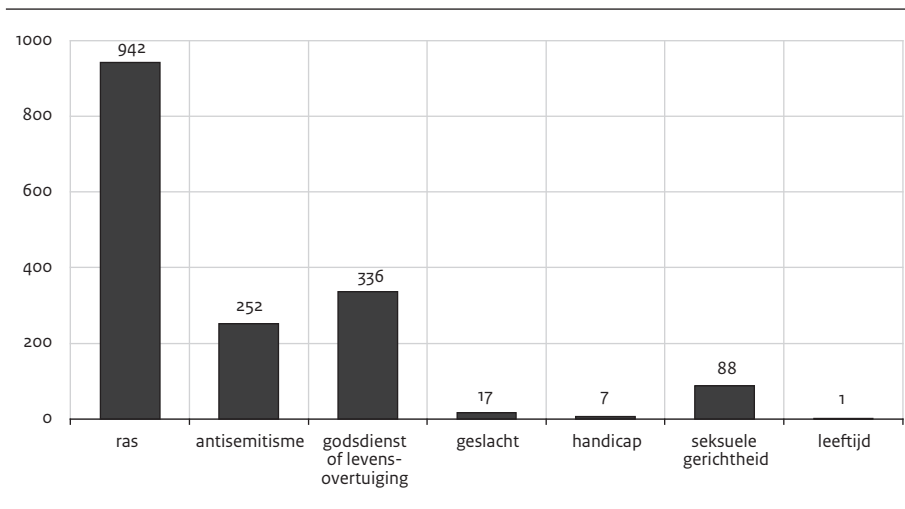
In het aantal uitingen wordt deze meldingen niet meegeteld. Het aantal van 1624 uitingen is dus gebaseerd op 831 meldingen. Het overgrote deel van de uitingen (83%) wordt gedaan op interactieve websites: websites waarbij mensen op elkaar kunnen reageren. Van de 1624 uitingen heeft het MDI er 651 beoordeeld als strafbaar. Een nagenoeg even groot deel is als niet strafbaar beoordeeld (661 uitingen), terwijl de rest niet beoordeeld kon worden (162), geen discriminatie betrof (3) of als tendentiekus³ is beoordeeld (117). Het gaat hier nadrukkelijk om beoordelingen door het MDI zelf, en (nog) niet door het Openbaar Ministerie (OM).

7.3.1 Meldingen naar discriminatiegrond

In figuur 7.1 is de verdeling van het aantal uitingen over de discriminatiegronden weergegeven. Het totaal aantal gronden telt op tot 1643, terwijl er 1624 uitingen zijn. In een aantal uitingen is dus sprake van discriminatie op meerdere gronden.

Figuur 7.1

Uitingen naar discriminatiegrond, 2011 (in aantallen)



Bron: MDI Jaarverslag 2011

Het MDI splitst sommige gronden nog verder uit. Zo betreft bijna een vijfde van de uitingen op grond van ras discriminatie van mensen met een donkere huidskleur en ongeveer 15% discriminatie van Marokkaanse Nederlanders. De meldingen op grond van religie en levensovertuiging hebben allemaal (op één uitzondering na) betrekking op de islam.

7.3.2 Meldingen naar uitingsvorm

Omdat het MDI alleen uitingen van discriminatie op internet registreert, vallen veel uitingsvormen die andere organisaties registreren af (denk aan mishandeling of vernieling).

Het MDI maakt onderscheid naar het medium of de locatie waar de uiting is gedaan. Niet alle melders geven aan waar de discriminerende uiting te vinden is. Het MDI doet pogingen dit te achterhalen, maar bij 23 uitingen heeft dit geen succes opgeleverd. Deze uitingen zijn dan ook niet meegenomen in tabel 7.1.

Tabel 7.1

Uitingen naar medium of locatie, 2011 (in aantallen)

medium / locatie	aantal
websites	1132
web- en discussiefora	308
weblogs	83
video	64
e-mail & spam	13
overige (usenet nieuwgroepen, chatboxen, internet relay chat)	1
totaal	1601

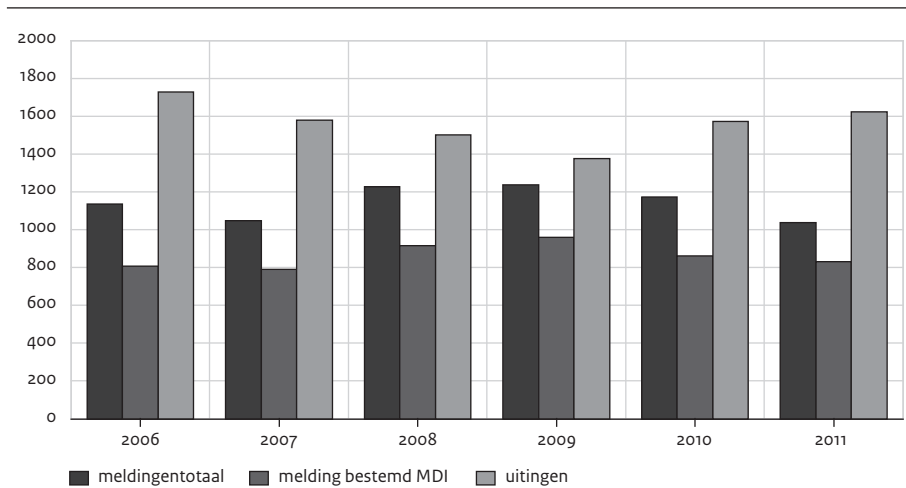
Bron: MDI Jaarverslag 2011

7.4 Ontwikkelingen

7.4.1 Trends in omvang

Het aantal meldingen en uitingen van internetdiscriminatie fluctueert in de periode 2006-2011 (figuur 7.2). Dit geldt zowel voor het totaal aantal meldingen bij het MDI als voor de meldingen die ook echt betrekking hebben op discriminatie op internet. Opvallend is dat de aantallen meldingen en uitingen een tegengesteld patroon vertonen: in de jaren met veel uitingen is het aantal meldingen relatief laag, en andersom. Het MDI heeft geen verklaring voor de fluctuaties in het aantal meldingen en uitingen, noch voor het tegengestelde patroon van meldingen en uitingen.

Figuur 7.2
Meldingen en uitingen, 2006-2011 (in aantallen)

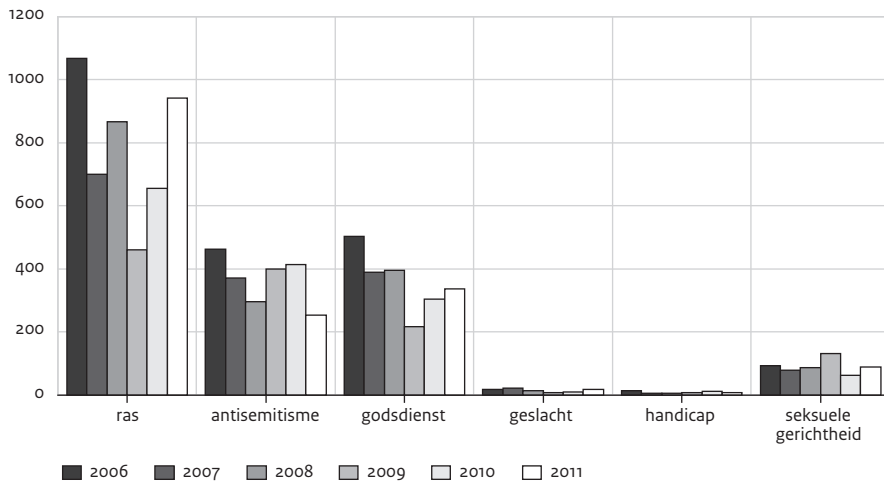


Bron: MDI Jaarverslag 2011

7.4.2 Trends in discriminatiegrond

Ook voor uitingen naar discriminatiegrond zijn cijfers beschikbaar voor 2006-2011 (figuur 7.3). De stijging in 2011 is vooral toe te schrijven aan een toename van het aantal uitingen op grond van ras. Bij uitsplitsing blijkt vooral de categorie 'overige afkomst' een spectaculaire stijging te kennen. De 210 meldingen afkomstig van één melder over discriminatie van Polen en andere Midden- en Oost-Europeanen zitten in deze categorie en vertekenen het beeld.

Figuur 7.3
Uitingen naar discriminatiegrond, 2006-2011 (in aantallen)



Bron: MDI Jaarverslag 2011

7.5 MDI-registratie langs de meetlat

7.5.1 Dekking en dubbeling

Dekking is voor een grensoverstijgend medium als internet een lastig te bepalen criterium. In principe is de toegang breder dan alle inwoners van Nederland: ook inwoners uit andere landen kunnen een melding doen. Het MDI richt zich wel alleen op uitingen die op Nederland gericht zijn en op een openbare website staan die in Nederland gehost wordt. Het MDI registreert unieke uitingen: meldingen over dezelfde uiting worden dus als meerdere meldingen en als één uiting geteld. Het MDI kent veel 'vaste klanten': mensen die regelmatig melding doen van discriminatie uitingen op internet. Iedere melding die deze mensen doen wordt apart geteld. Het beeld over de tijd heen kan hierdoor vertekend raken, bijvoorbeeld als iemand in een bepaald jaar zeer veel meldingen doet en het jaar daarna minder actief wordt.

Van de 1039 meldingen zijn er 25 ingediend door een meldpunt of een antidiscriminatiebureau (ADB), en twaalf door andere belangenbehartigers, zoals het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Het CIDI registreert niet de zaken die zij doorstuurt naar het MDI; van de andere meldpunten en belangenbehartigers is niet duidelijk hoe zij omgaan met doorgestuurde meldingen.

7.5.2 Betrouwbaarheid

Zodra een melding binnenkomt, beoordeelt het MDI of zij relevant is, van welke discriminatiegrond er sprake is en via welk medium de uiting is gedaan. De indeling in medium is niet altijd voor de hand liggend, bijvoorbeeld bij melding van een uiting op een onbekende website. Binnen het MDI vindt bij twijfelgevallen overleg plaats over de categorisering van de betreffende uiting. Voorafgaand aan de publicatie van het jaarverslag doet een medewerker van het MDI nog een extra controle op de categorisering van alle meldingen.

7.5.3 Validiteit

De beperkende voorwaarden van het MDI (uitingen moeten gericht zijn op Nederland, op openbare en in Nederland gehoste websites) hebben vooral een juridische basis. Een uiting die niet aan deze voorwaarden voldoet is erg moeilijk strafrechtelijk te vervolgen. Er is onderscheid tussen meldingen en uitingen: een melding kan gaan over verschillende uitingen. De uitingen zijn van belang om een beeld te krijgen van de aard van discriminatie op internet. Aangezien melders meerdere uitingen kunnen melden en sommige melders erg actief hierin zijn, is het aantal meldingen minder informatief.

7.6 Een beeld van gemelde discriminatie

Het aantal meldingen bij het MDI daalde vanaf 2006 gestaag tot en met 2009. In 2010 en 2011 is een stijging zichtbaar in het aantal meldingen. De stijging van 2011 betreft vooral een toename van het aantal uitingen op de grond ras: in 2011 was een melder erg actief in het melden van discriminerende uitingen over Polen en andere Midden- en Oost-Europeanen. De grond ras is overigens in al deze jaren de grond met de meeste meldingen.

Noten

- 1 Persoonlijke e-mails vallen hier dus niet onder, evenmin als websites die beveiligd zijn met een wachtwoord dat niet vrij verkrijgbaar is.
- 2 Het artikel 137h ontbreekt hier, aangezien dat gaat over strafbare feiten zoals onder meer genoemd in artikelen 137c t/m g in de uitoefening van een beroep.
- 3 Dit betreft twijfelachtige uitingen die echter niet strafbaar zijn.

8 Meldingen bij het Centrum Informatie en Documentatie Israël

8.1 Wat registreert het Centrum Informatie en Documentatie Israël?

Antisemitisme kan bij het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) via verschillende kanalen worden gemeld, zoals de website, per e-mail of per telefoon. Doorgaans neemt het CIDI contact op met de melder om meer informatie over het incident op te vragen.

Op basis van de melding en de aanvullende informatie toetst het CIDI of het incident inderdaad antisemitisch is met een aangepaste versie van een toets die door Peter Pulzer (Oxford University) is ontworpen om onderscheid te maken tussen kritiek op Israël en antisemitisme.

Het CIDI rapporteert meldingen in de Monitor Antisemitische Incidenten (Friedmann 2012). Meldingen die na toetsing geen antisemitisme betreffen, komen niet in deze monitor, behalve als zij gepaard gaan met maatschappelijk onrust. Naast meldingen die rechtstreeks bij het CIDI komen bevat de monitor ook meldingen die het Meldpunt Discriminatie Amsterdam registreert.

Meldingen over antisemitisme op het internet registreert het CIDI niet. Melders worden doorverwezen naar het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI). Hakenkruizen neemt het CIDI alleen in de registratie op als deze zijn aangebracht op joodse doelen of als er antisemitische leuzen bij staan.

Meerdere meldingen over hetzelfde incident worden geteld als één melding. Ook e-mails met antisemitische inhoud die afkomstig zijn van eenzelfde persoon worden geteld als één melding. Zo voorkomt men vertekening van de cijfers door individuele melders.

In 2011 had het CIDI nog geen geautomatiseerd registratiesysteem voor meldingen. De bedoeling is om hier in 2012 toe over te gaan.

8.2 Definitie van antisemitisme

Het CIDI hanteert de volgende definitie van het begrip antisemitisme: het anders behandelen van Joden als personen of als groep dan andere mensen of bevolkingsgroepen, in het bijzonder het zich vijandig opstellen ten opzichte van Joden op grond van vooroordelen (Friedmann 2012: 42).

8.3 Cijfers over 2011

Het CIDI registreerde in 2011 in totaal 113 antisemitische uitingen. Hiervan zijn elf uitingen (10%) afkomstig van het Meldpunt Discriminatie Amsterdam.

Het CIDI onderscheidt vier invloedsferen waarin de uitingen plaatsvonden: *real life*, omgeving, schriftelijke uitingen en maatschappelijk domein. Bij *real life* gaat het om 'persoon-

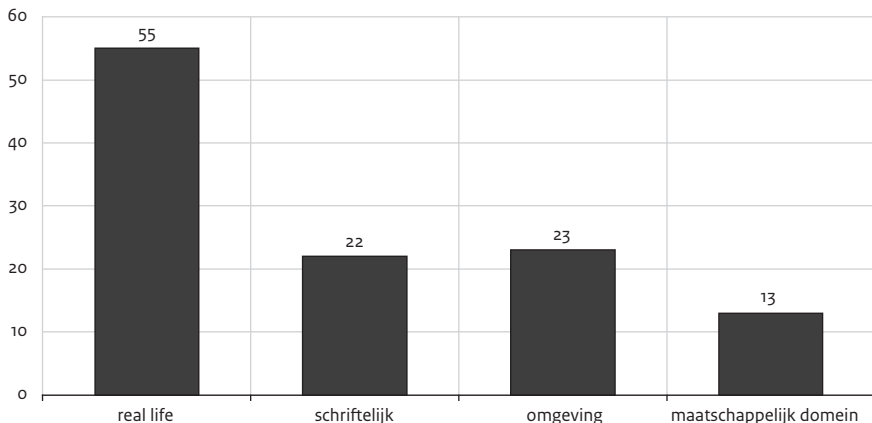
lijke confrontaties in het dagelijks leven met geweld, bedreiging, vernieling en beklad- ding, schelden op straat en via de telefoon'. De categorie omgeving bevat 'incidenten die zich afspelen in de directe omgeving van melders: confrontaties waaraan geen fysiek geweld te pas komt met burens in de straat / buurt, op school of op het werk'. Onder de categorie schriftelijk vallen incidenten waarbij sprake is van brieven, faxen, flyers of e-mails. Bij de categorie maatschappelijk gaat het om 'incidenten die zich afspelen in het maatschappelijk domein: sport, media enz.' (Friedmann 2012: 7).

De indeling in invloedssfereën wijkt af van de indeling in uitingsvormen en terreinen die andere instanties hanteren. Het CID1 wil aansluiten bij de manier waarop buitenlandse organisaties antisemitisme registreren. Daarnaast wijst het CID1 erop dat overgang naar een andere indeling een vergelijking over de tijd zou bemoeilijken.

De CID1-indeling kent echter ook nadelen. Zo lopen terrein en uitingsvorm door elkaar: incidenten die vallen onder omgeving richten zich bijvoorbeeld op de terreinen buurt, school en werk, terwijl incidenten die vallen onder *real life* gerubriceerd worden naar uitingsvorm (bv. geweld, bedreiging, schelden). Deze gecombineerde indeling maakt het soms lastig incidenten goed in te delen. Bedreigingen die in de buurt hebben plaatsge- vonden kunnen zowel onder omgeving vallen als onder *real life*. Ook de duiding is daar- door niet makkelijk. Uit figuur 8.1 blijkt dat de categorie *real life* de meeste incidenten telt en de andere categorieën veel minder. Dit valt niet makkelijk te interpreteren.

Figuur 8.1

Klachten naar invloedssfeer, 2011 (in aantallen)



Bron: MAI'11

Iedere invloedssfeer is verder onderverdeeld in subcategorieën. De duiding van de hoofd- categorieën wordt daarmee wat verhelderd. Zo blijkt de helft van de uitingen uit *real life* schelden te betreffen. Het verschil met schelden in de categorie omgeving is dat in *real life*

de scheldpartijen afkomstig zijn van onbekenden en in omgeving van bekenden. In de categorie *real life* treffen we bijvoorbeeld dit voorval aan: ‘Er reed een bromster voor mijn auto. Ik vroeg of ze aan de kant wilde gaan. Ze trok mijn deur open en riep “kankerjood”’ (MAI: 16). Een voorbeeld uit de categorie omgeving betreft een leerling van een christelijke basisschool in Apeldoorn die voor ‘vieze jood’ wordt uitgescholden (MAI: 27). Tabel 8.1 laat de onderverdeling per invloedssfeer naar subcategorieën zien.

Tabel 8.1
Incidenten naar soort per invloedssfeer, 2011 (in aantallen)

soort en invloedssfeer	aantal
real life	
geweld	1
bedreiging	3
vernietiging joodse doelen	3
bekladding joodse doelen	6
overige vernietigingen / bekladdingen	13
schelden	28
telefoon	1
schriftelijke uitingen	
brief, fax, sticker, flyer	4
e-mails	18
omgeving	
buren / buurt	10
school	5
werk	8
maatschappelijk domein	
sport / overige koren	5
media	3
demonstraties	0
boeken e.d.	5
muziek	0

Bron: MAI '11

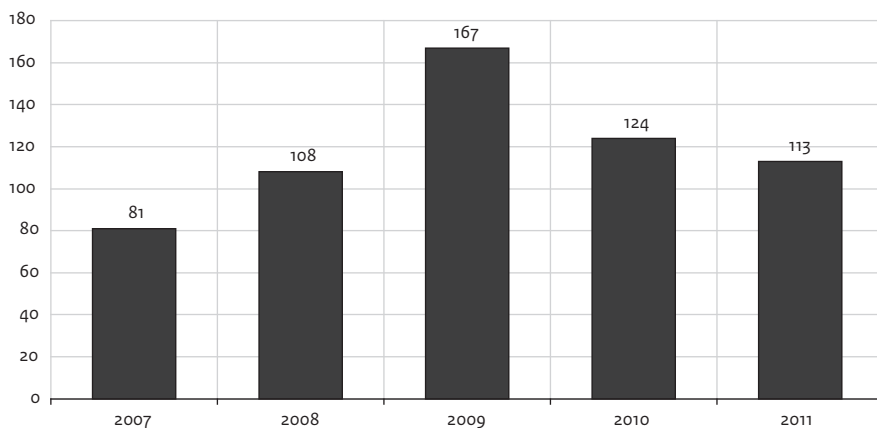
8.4 Ontwikkelingen

8.4.1 Trends in omvang

De periode 2007-2011 toont aanvankelijk een stijging in het aantal incidenten met een piek in 2009, waarna een daling inzet (zie figuur 8.2).¹ De piek in 2009 heeft volgens het

CIDI te maken met de militaire operatie van het Israëlische leger in Gaza (operatie *Cast Lead*). Tijdens deze oorlog, die begon op 27 december 2008 en eindigde op 23 januari 2009, werden 98 antisemitische incidenten gemeld. Dat is bijna evenveel als in het hele jaar 2008. Na het piekjaar 2009 daalt het aantal meldingen om in 2011 weer ongeveer op het niveau van 2008 uit te komen.

Figuur 8.2
Gemelde incidenten, 2007-2011 (in aantallen)



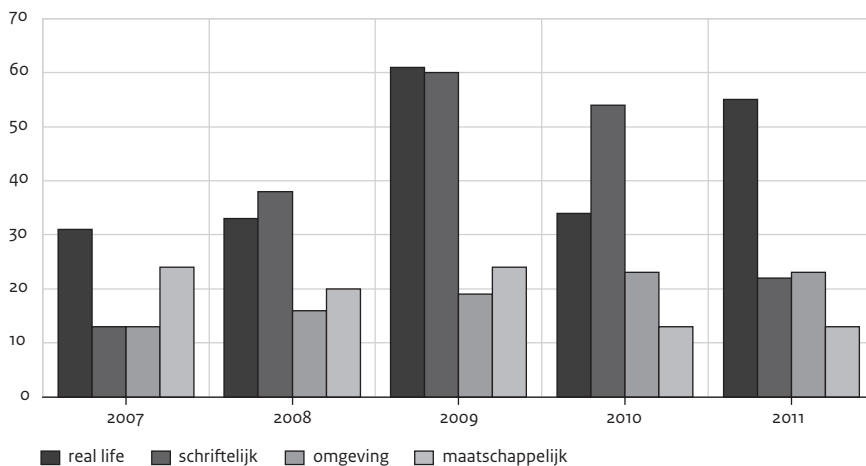
Bron: MAI'11

8.4.2 Trends in invloedssfeer

In de bijlage van de Monitor Antisemitische Incidenten 2011 is ook per invloedssfeer het aantal meldingen voor de periode 2007-2011 weergegeven. In 2011 is er met name een daling in de schriftelijke incidenten. Vooral het aantal hatemails daalde: van 47 in 2010 naar 18 in 2011. Waardoor deze daling is ingezet is onduidelijk.

In 2011 nam de categorie *real life* flink toe, vooral doordat het aantal scheldincidenten fors opliep (van 9 in 2010 naar 28 in 2011). Het CIDI verklaart dit uit een sterker bewustzijn van het belang om dit soort incidenten te melden.

Figuur 8.3
Gemelde incidenten naar invloedssfeer, 2007-2011 (in aantallen)



Bron: MAI'11

8.5 CIDI-registratie langs de meetlat

8.5.1 Dekking en dubbeling

Het CIDI is een landelijke organisatie met één vestiging. In principe kan iedere inwoner van Nederland die antisemitisme ervaart hier melding van doen.

Het CIDI voorkomt dubbelingen in de eigen registratie door alle meldingen over hetzelfde incident te bundelen en als één uiting te tellen. Ook e-mails met antisemitische inhoud die afkomstig zijn van dezelfde persoon worden – ook al zijn ze aan verschillende mensen geadresseerd – gebundeld en als één melding geteld.

Dubbelingen met andere registraties zijn wel mogelijk. Zo zijn elf meldingen afkomstig van het Meldpunt Discriminatie Amsterdam, die dezelfde incidenten waarschijnlijk ook in haar registratie heeft opgenomen.

Burgers kunnen een incident bij meerdere organisaties melden zonder dat de betrokken organisaties hiervan op de hoogte zijn. Zo kwamen we een incident uit de monitor, over een buurman die na ettelijke beledigingen en een bedreiging een 'bijtende vloeistof' in de woning van de meldster naar binnen spuit, ook tegen in de rapportage Kerncijfers van de antidiscrimatievoorzieningen.

8.5.2 Betrouwbaarheid

Het CIDI is een kleine organisatie met één medewerker die verantwoordelijk is voor het afhandelen, registreren en rapporteren van meldingen van antisemitisme. Bij twijfel over

indeling in een categorie van een incident wordt met twee andere medewerkers overlegd. De bundeling van taken bij een en dezelfde persoon voorkomt uiteraard problemen met de vergelijkbaarheid van indeling in categorieën.

8.5.3 Validiteit

Het CID1 beoogt met de monitor het aantal gemelde antisemitische incidenten per jaar te meten. Er wordt een toets gebruikt om kritiek op Israël te onderscheiden van antisemitisme. Het CID1 registreert alleen de uitingen die volgens deze toets antisemitisch zijn. De toets heeft als voordeel dat het CID1 duidelijk kan maken welke uitingen wel of niet in de monitor terechtkomen en waarom. De toets heeft geen juridische waarde: hij stelt niet vast of een uiting strafbaar is. In praktijk is het overigens zo dat veel zaken die het CID1 op basis van de toets als juridisch strafbaar acht bij aangifte ook door de rechtbank strafbaar worden bevonden.

8.6 Een beeld van gemelde discriminatie

In de periode van 2007 tot en met 2009 is er een stijging in het aantal gemelde antisemitische incidenten, met een piek in 2009. De piek is gerelateerd aan de militaire operatie van Israël in Gaza. Na 2009 is er weer een daling zichtbaar.

In 2011 zijn de meeste incidenten 'Real Life' incidenten. Ten opzichte van 2010 zijn dit soort incidenten sterk toegenomen. Daarentegen is er een daling in het aantal gemelde hatemails.

Noot

- 1 Er bestaan twee verschillende cijfers voor het jaar 2007: in de rapportage van 2008 wordt voor 2007 uitgegaan van 104 incidenten. In latere jaren is dat aantal bijgesteld naar 81 vanwege een verandering in de beoordeling van incidenten. Vanwege vergelijkbaarheid met latere jaren wordt hier het aantal van 81 incidenten aangehouden.

9 Registraties vergeleken

9.1 Aantal meldingen

Tot nu toe hebben we de afzonderlijke registraties bekeken. In dit hoofdstuk voegen we de registraties samen om te bezien welk beeld hieruit spreekt. We beginnen met het totaal aantal meldingen

Tabel 9.1 laat zien dat de antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) en de gemeenten de meeste discriminatie-incidenten registreren. De rapporten van deze instanties zijn gebaseerd op dezelfde brongegevens, namelijk de meldingen bij de ADV's. Op afstand volgen de meldingen bij de politie en het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI). Het Openbaar Ministerie (OM) en de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) hebben minder incidenten geregistreerd; het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) heeft het kleinste aantal meldingen. Dit betekent niet dat sommige instanties 'beter' registreren dan anderen en daardoor meer meldingen tellen. De verschillen in aantallen hebben eerst en vooral te maken met de breedte van de definitie van discriminatie die een instantie hanteert. Zo richt het CIDI zich alleen op antisemitisme en de CGB alleen op de gelijke behandeling, terwijl de ADV's zich richten op alle vormen van ervaren discriminatie. Ook de toegankelijkheid van een instantie speelt een rol: een ADV is relatief laagdrempelig, de drempel om naar de politie te gaan is al hoger en een feit stroomt alleen in bij het OM als aan verschillende criteria is voldaan (zie hoofdstuk 3). Dat ADV's de meeste meldingen tellen is dus begrijpelijk.

Verschillen in aantallen meldingen kunnen ook een indicatie zijn dat melders weten wat zij met hun melding willen bereiken. Willen zij bijvoorbeeld alsnog toegang tot een dienst of tot onderwijs, dan is de melding wellicht het beste in handen van de CGB. Willen melders een strafrechtelijke vervolging, dan ligt melding bij de politie meer voor de hand. Ook het systeem van onderling doorverwijzen van melders kan meehelpen in het 'uitsorteren' naar expertisegebieden. Met het huidige materiaal kunnen we slechts veronderstellingen formuleren over meldgedrag. Of mensen inderdaad gericht op het vervolgtraject een melding doen zal uit nader onderzoek moeten blijken.

Tabel 9.1

Registraties van discriminatie per instantie, 2011 (in aantallen)

instantie	registraties
ADV's	6.391 meldingen en klachten
gemeenten	5.935 meldingen en klachten
politie	2.802 incidenten
MDI	1039 meldingen, 1624 uitingen
CGB	719 verzoeken om een oordeel
OM	169 feiten
CIDI	113 incidenten

Bron: Poldis'11, LECD-OM'12, CGB Jaarverslag 2011, Kerncijfers 2011, CBS'11, MDI Jaarverslag 2011, MAI'11 (SCP-bewerking)

Trends

Het aantal meldingen bij ADV's en de politie vertoont vanaf circa 2008 een stijgende lijn; bij de andere instanties zien we dat niet. Wel registreren de meeste instanties in 2011 meer meldingen dan het jaar ervoor. Uitzondering zijn het CIDI met een kleine afname en het OM met een gelijkblijvend aantal.

Zoals eerder aangegeven is een stijging van meldingen lastig te duiden. Die stijging kan liggen aan een werkelijke toename van discriminatie-incidenten, maar ook aan de bereidheid van mensen om een ervaring ergens te melden, bijvoorbeeld als gevolg van een campagne. Zowel de CGB als de ADV's hebben in de afgelopen jaren campagnes gevoerd om de meldingsbereidheid te vergroten. Wat een grote meldingsbereidheid kan doen, blijkt bij het MDI, waar een enkel individu verantwoordelijk was voor een flinke stijging van het aantal meldingen. Ook een betere bereikbaarheid van een instantie of verbeterde mogelijkheden tot melding kunnen leiden tot een stijging. Zo veronderstelt de CGB dat een deel van de stijging te maken heeft met de invoering van de mogelijkheid om online te melden. Een betere registratie is een derde factor die een toename van meldingen kan veroorzaken (zoals bij de politie). Of de stijging van het aantal meldingen in 2011 ten opzichte van 2010 te maken heeft met een toename van discriminatie-incidenten of met andere factoren kan uit de beschikbare gegevens niet worden afgeleid.

9.2 Discriminatiegrond

De meeste instanties splitsen de meldingen uit naar de discriminatiegrond van het incident. Niet alle instanties hanteren dezelfde indelingen. Zo wordt antisemitisme bij de ene instantie als een aparte grond beschouwd en bij een andere instantie niet. Ook onderscheidt de CGB als enige instantie discriminatiegronden zoals arbeidsduur en arbeidscontract. Daarnaast is het de vraag of gelijklopende categorieën in registraties kwalitatief hetzelfde betekenen. Dat dit niet altijd het geval is, zien we duidelijk bij de grond levensovertuiging. De politie deelt 18% van de incidenten in bij deze grond, terwijl andere

instanties niet verder dan 1% komen. Dat levensovertuiging bij de politieregistratie ook deels de grond godsdienst betreft blijkt uit de voorbeelden van meldingen uit hoofdstuk 2. Ook binnen organisaties is overigens niet altijd duidelijk wat onder welke grond valt, waardoor ook op dat niveau verschillen in interpretatie bestaan.

Tabel 9.2 toont het aantal incidenten per registratiebron naar discriminatiegrond. Bij bijna iedere instantie is ras de meest gerapporteerde grond van discriminatie; alleen bij de CGB niet, al is daar ook een substantieel deel gerelateerd aan ras. De conclusie dat discriminatie zich vooral op deze grond richt is dan al snel getrokken. Maar ook andere verklaringen zijn mogelijk: wellicht associëren mensen discriminatie vooral met deze grond, of ervaren zij discriminatie op deze grond als bijzonder ernstig, waardoor de meldingsbereidheid hoger ligt.

De grond leeftijd is relatief vaak geregistreerd bij de CGB (18%) en de ADV's (12%). De politie rapporteert deze grond niet en bij het MDI is slechts één melding binnengekomen. Leeftijdscriminatie heeft vaak te maken met toegang tot maatschappelijke terreinen, zoals de arbeidsmarkt, bij uitstek het terrein van de CGB. De ADV's gaan bovendien actief op zoek naar voorbeelden van leeftijdsdiscriminatie, bijvoorbeeld door personeelsadvertenties te screenen.

Meldingen op grond van seksuele gerichtheid komen relatief vaak bij de politie: ruim 25% van de registraties in Poldis tegen circa 5% bij de andere instanties.

Meldingen op grond van handicap of chronische ziekte komen weer relatief veel voor bij de CGB: 19% tegen 0-7% bij andere instanties. Dit hoge aandeel kan het gevolg zijn van de betreffende CGB-campagne, van doorverwijzing naar de CGB en van gericht melden. De CGB voerde campagne om onder de aandacht te brengen dat de wetgeving over gelijke behandeling in 2009 is uitgebreid op de grond handicap of chronische ziekte naar het primair en voortgezet onderwijs. Dat de CGB relatief veel meldingen van discriminatie op die grond binnen krijgt kan dus betekenen dat de campagne succesvol is geweest en dat mensen weten dat zij hiervoor bij de CGB terecht kunnen.

Meldingen van discriminatie op grond van godsdienst komen het vaakst voor bij het MDI: een op de vijf. Antisemitisme wordt relatief vaak geregistreerd bij de politie en het MDI. Het CIDI registreert uitsluitend over deze grond, maar in absolute aantallen komen deze registraties vaker voor bij de andere instanties. Ten slotte valt bij de politie 18% van de registraties onder de grond levensovertuiging, terwijl dit voor de CGB en ADV's minimaal is. In de Poldis-rapportage blijken onder levensovertuiging ook zaken waar religie een rol speelt mee te tellen. Het is onduidelijk waarom deze zaken niet onder godsdienst zijn geschaard, maar het verklaart voor een deel dit opmerkelijk hoge aantal.

Tabel 9.2

Registraties per instantie naar discriminatiegrond, 2011 (in aantallen en procenten)

	politie	CGB	ADV's	CBS ^a	MDI	CIDI
ras	929 (39%)	94 (13%)	2.918 (46%)	2727 (44%)	942 (57%)	-
leeftijd	-	126 (18%)	767 (12%)	685 (11%)	1 (0%)	-
geslacht	15 (1%)	117 (16%)	542 (9%)	488 (8%)	17 (1%)	-
seksuele gerichtheid	622 (26%)	16 (2%)	450 (7%)	431 (7%)	88 (5%)	-
handicap / chronische ziekte	13 (1%)	139 (19%)	439 (7%)	407 (7%)	7 (0%)	-
godsdienst	18 (1%)	50 (7%)	349 (6%)	318 (5%)	336 (20%)	-
nationaliteit	-	28 (4%)	252 (4%)	240 (4%)	-	-
antisemitisme	293 (12%)	-	134 (2%)	111 (2%)	252 (15%)	113 (100%) ^b
politieke gezindheid / politieke overtuiging	-	8 (1%)	30 (1%)	59 (1%)	-	-
burgerlijke staat	-	13 (2%)	26 (0%)	28 (1%)	-	-
levensovertuiging	440 (18%)	4 (1%)	18 (0%)	21 (0%)	-	-
arbeidsduur	-	14 (2%)	13 (0%)	12 (0%)	-	-
arbeidscontract	-	2 (0%)	12 (0%)	12 (0%)	-	-
overige	74 (3%)	108 (15%) ^c	724 (11%)	603 (10%)	-	-
onbekend	-	-	46 (1%)	50 (1%)	-	-
totaal	2404	719	6.720	6192	1643	113

a De gegevens van het CBS komen van de ADV's.

b Het CIDI registreert alleen meldingen van antisemitisme.

c Verzoeken die geen betrekking hebben op één van CGB-gronden.

Bron: Poldis'11, LECD-OM'12, CGB Jaarverslag 2011, Kerncijfers 2011, CBS'11, MDI Jaarverslag 2011, MAI'11 (SCP-bewerking)

9.3 Uitingsvorm

De uitingsvormen die de verschillende registratiebronnen rapporteren vertonen weinig overlap (zie tabel 9.3). Voor een deel komt dit door de verschillende definities van discriminatie. Zo gaat het bij de CGB bij uitstek om incidenten waarbij omstreden behandeling of weigering van toegang een rol speelt. De CGB heeft de meldingen niet naar uitingsvorm uitgesplitst, maar gezien haar definitie van discriminatie zou een groot deel van hun meldingen onder omstreden behandeling te scharen zijn. Ook bij de ADV's wordt relatief veel gemeld over omstreden behandeling: meer dan de helft van de zaken. In de politieregistratie komt omstreden behandeling niet als uitingsvorm voor en richt slechts 1% van de incidenten zich op weigering van toegang. Wat wel veel bij de politie terecht komt zijn

beledigingen (43% van de zaken in Poldis). Beledigingen vallen bij de ADV's onder vijandige bejegening (ook 43%). In de cijfers van de gemeenten is dit verder uitgesplitst naar belediging en andere vijandige bejegening. Beledigingen blijken dan 14% van de gevallen te betreffen, een stuk minder dan in de politieregistraties. Meldingen van vernieling, bekladding, bekrassing en rechts-extremistische tekens of teksten worden bij de politie en het CID1 apart geregistreerd. De CGB richt zich niet op dit soort zaken en de ADV's registreren ze onder de categorie vijandige bejegening, waaronder ook beledigingen, scheldpartijen en pesterijen vallen. Hoeveel meldingen bij de ADV's dit betreft en hoe zich dit laat vergelijken met de politieregistratie is uit de gerapporteerde gegevens niet af te leiden. Bedreigingen worden zowel bij politie als bij ADV's gemeld, maar vaker bij de politie. Meldingen van geweld en mishandeling zitten in de registraties van de ADV's en van de politie. Waarschijnlijk zitten hier veel dubbelingen, aangezien ADV's mensen bij dergelijke ernstige gevallen ook doorsturen naar de politie.

Tabel 9.3

Registratie per instantie naar uitingsvorm, 2011 (in aantallen en procenten)

	politie	ADV's	CBS	CID1 ^b
omstreden behandeling		3.470 (54%)	3226 (52%)	
vijandige bejegening		2.728 (43%)	1640 (27%)	
geweld		391 (6%)	173 (3%)	1
bedreiging	365 (9%)	137 (2%)	116 (2%)	3
belediging	1717 (43%)		868 (14%)	
vernieling	564 (14%)			16
rechts-extremistische tekens / teksten	476 (12%)			
bekladding / bekrassing	446 (11%)			6
mishandeling	186 (5%)			
pesten	76 (2%)			
openlijke geweldpleging	54 (1%)			
weigering van toegang	47 (1%)			
beroving	2 (0%)			
inbraak	5 (0%)			
overig / onbekend	80	101 (2%)	173 (3%)	51
totaal	4018	6.827	6196	77

b In de CID1-indeling lopen terrein en uitingsvorm door elkaar, waardoor indeling lastig is.

Bron: Poldis'11, LECD-OM'12, CGB Jaarverslag 2011, Kerncijfers 2011, CBS'11, MD1 Jaarverslag 2011, MAI'11 (SCP-bewerking)

9.4 Maatschappelijk terrein

Niet alle registraties bevatten een uitsplitsing naar maatschappelijk terrein. Die van de CGB en de ADV's maken deze uitsplitsing wel. Meldingen op het terrein arbeid komen bij hen verreweg het meest voor: bij de CGB 54%, bij de ADV's 30% van de meldingen. Dat discriminatie op de arbeidsmarkt voorkomt is bekend (bv. Andriessen et al. 2010, 2012). Of die zich daar meer voordoet dan op andere terreinen is op basis van dit materiaal niet met zekerheid te zeggen. Mogelijk vinden mensen discriminatie op dit maatschappelijke terrein zo ernstig dat de meldingsbereidheid groter is. Nader onderzoek zou hier licht op kunnen werpen.

9.5 Samenvatting

Het aantal meldingen varieert per instantie. Verschillen in definities van discriminatie, toegankelijkheid en bekendheid van de instantie en wellicht een idee over het gewenste vervolg van een melding spelen hierbij een rol. In de meeste rapportages is het aantal meldingen in 2011 ten opzichte van 2010 gestegen. Campagnes gericht op het verhogen van de meldingsbereidheid, verbeterde mogelijkheden tot melden en verbeterde manieren van registreren zijn genoemd als verklaringen.

Veel meldingen betreffen omstreden behandeling en beledigingen (inclusief scheldpartijen). Gerangschikt naar terrein telt de arbeidsmarkt de meeste meldingen.

Van de discriminatiegronden telt ras in bijna alle registraties de meeste meldingen.

Hieruit valt niet te concluderen dat op die grond de meeste discriminatie ervaren wordt of de meeste discriminatie plaatsvindt. Wellicht associëren mensen discriminatie het meest met de grond ras en worden daardoor deze ervaringen eerder gemeld.

10 Conclusie

10.1 Het onderzoek

In dit rapport zijn de geregistreerde discriminatie-incidenten van de volgende instanties bekeken:

- de politie;
- het Openbaar Ministerie (OM);
- de Commissie Gelijke Behandeling (CGB);
- antidiscrimatievoorzieningen (ADV's) en gemeenten;
- het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI);
- het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDi).

Twee vragen stonden daarbij centraal:

- Welk beeld tonen de registraties van meldingen van discriminatie?
- Zijn de registratiegegevens bruikbaar om een beeld te geven van de ervaren discriminatie in Nederland?

Om hierop een antwoord te formuleren hebben we de verschillende registraties bekeken op landelijke dekking, betrouwbaarheid en validiteit.

10.2 Een beeld van gemelde discriminatie

Het aantal meldingen varieert sterk: sommige instanties registreren duizenden meldingen per jaar, andere honderden. Deze verschillen hebben vaak te maken met de verschillen in doelen en taken van de organisaties, de definities van discriminatie (breder of smaller), en de laagdrempeligheid van een instantie. Het is dus niet zo dat sommige organisaties 'beter' en daardoor meer registreren dan anderen.

Er zijn ook een aantal overeenkomsten tussen de cijfers van de verschillende instanties. Zo ligt het aantal geregistreerde meldingen in 2011 bij de meeste instanties hoger dan in 2010. Een duiding van een dergelijke stijging is echter lastig. De cijfers hoeven geen toename van discriminatie-incidenten te reflecteren, maar kunnen ook het gevolg zijn van een hogere meldingsbereidheid (bv. als gevolg van campagnes), verbeterde mogelijkheden tot melden en verbeterde manieren van registreren.

De discriminatiegrond ras telt in bijna alle registraties de meeste meldingen. De onbekendheid met de meldingsbereidheid naar discriminatiegrond maakt het opnieuw ingewikkeld om hier conclusies aan te verbinden. Komt discriminatie op grond van ras relatief veel voor of melden mensen deze incidenten eerder dan discriminatie op andere gronden? Dezelfde aarzelingen gelden ten aanzien van het terrein arbeidsmarkt waar relatief veel meldingen betrekking op hebben. Komt discriminatie op de arbeidsmarkt nu meer voor of beschouwen mensen de arbeidsmarkt als een zodanig cruciaal maatschappelijk terrein dat zij eerder tot melden overgaan?

Tot slot vonden we dat veel meldingen omstreden behandeling en beledigingen (inclusief scheldpartijen) betreffen. Er zijn minder meldingen van zwaardere incidenten, zoals geweld of bedreiging. Er zijn aanwijzingen (bv. Boog et al. 2010) dat de meldingsbereidheid bij zwaardere incidenten hoger ligt dan bij lichtere, zoals schelden en beledigen. Het onderzoek dat deze aanwijzing opleverde, betrof alleen de grond ras. De vraag is evenwel of hetzelfde mechanisme bij alle gronden optreedt.

10.3 Ervaren discriminatie in Nederland

Onze tweede onderzoeksvraag is of de registratiegegevens bruikbaar zijn om ervaren discriminatie in kaart te brengen. We moeten daartoe kijken naar drie zaken:

- beslaan de registraties meldingen uit heel Nederland;
- kunnen de meldingen van discriminatie bij elkaar opgeteld worden tot een landelijk beeld;
- geven de meldingen alle ervaren discriminatie in Nederland weer of ontbreekt er een deel in de meldingen?

Voor iedere registratie zijn steeds de landelijke dekking, de betrouwbaarheid en de validiteit bekeken om deze vragen te kunnen beantwoorden.

Meldingen uit heel Nederland?

De eerste vraag kunnen we positief beantwoorden. De instanties verzamelen meldingen uit heel Nederland en slaan niet systematisch bepaalde regio's over. Wel kunnen er verschillen bestaan in de mate waarin een regio vertegenwoordigd is in de gegevens. Zo bestaan er tussen politieregio's verschillen in de prioriteit die discriminatie heeft, wat te zien is aan het aantal geregistreerde meldingen naar regio. Ook bij ADV's kunnen verschillen in werkwijze leiden tot regionale verschillen: sommige ADV's registreren alle discriminatie-ervaringen die mensen melden, andere registreren ervaringen alleen als er een redelijk vermoeden van discriminatie bestaat. Ook dit kan een effect hebben op de regionale omvang van registraties.

Meldingen optellen tot een landelijk beeld?

Eerder zagen we al dat instanties verschillende definities hanteren van te registreren discriminatiemeldingen. Het CIDI registreert bijvoorbeeld alleen meldingen van incidenten die volgens de Pulzer-toets antisemitisch zijn, het OM registreert feiten vanuit de politieregistraties die mogelijk of waarschijnlijk betrekking hebben op een wettelijk discriminatieartikel en sommige ADV's registreren alle discriminatie-ervaringen. Kunnen de verschillende registraties bij elkaar opgeteld worden om tot een min of meer compleet beeld van ervaren discriminatie te komen? Om twee redenen is dit niet mogelijk. Ten eerste zijn de zaken die door de verschillende instanties geregistreerd worden niet op dezelfde wijze afgebakend. Zo definiëren de ADV's of de politie de grond antisemitisme niet op dezelfde wijze als het CIDI. Zaken optellen zou dus betekenen dat spreekwoordelijke appels en

peren bij elkaar opgeteld worden. Ten tweede zijn de registraties niet wederzijds uitsluitend: sommige mensen melden hetzelfde incident bij meerdere instanties en bovendien rapporteren instanties ook meldingen van elkaar. Tussen de registraties bestaat dus overlap. Registraties bij elkaar optellen, als dat al zou kunnen, zou betekenen dat een deel van de incidenten meerdere keren meegeteld zou worden.

Ontbreken er meldingen?

De derde vraag is of de meldingen van discriminatie ook de ervaren discriminatie in Nederland dekken of dat er ervaringen ontbreken. Naar alle waarschijnlijkheid ontbreekt een – substantieel – deel van de ervaren discriminatie in de meldingen. Ten eerste wordt niet alle ervaren discriminatie gemeld. Volgens schattingen ligt de meldingsbereidheid van discriminatie-incidenten op de grond ras rond de 30% (Boog et al. 2010). Of percentages voor andere gronden vergelijkbaar zijn of sterk verschillen is niet bekend. Wel lijkt het erop dat de meldingsbereidheid van zwaardere incidenten hoger ligt (vgl. Boog et al. 2010). Ten tweede wordt niet alle ervaren discriminatie opgenomen in de registraties. Zo hanteert het CIDI een toets om te bepalen of een incident antisemitisch is. Als de toets bepaalt dat dit niet zo is, dan kan iemand nog wel antisemitisme ervaren, maar dit wordt niet als zodanig geregistreerd. Ook sommige ADV's hanteren het criterium dat er een redelijk vermoeden van discriminatie moet bestaan voor een incident geregistreerd wordt. Kortom, de meldingen van discriminatie zijn dus niet geschikt om een beeld te geven van ervaren discriminatie in Nederland. Het is belangrijk te beseffen dat dit ook niet mogelijk zou zijn als de knelpunten in dekking, betrouwbaarheid en validiteit van de registraties waren opgelost. De registraties zouden dan wel beter op te tellen zijn tot een beeld van gemelde discriminatie in Nederland, maar zolang niet alle ervaren discriminatie gemeld wordt blijft er een gat tussen de gemelde en ervaren discriminatie. Doordat de meldingsbereidheid wordt beïnvloed door bijvoorbeeld campagnes en incidenten die media-aandacht trekken is het ook nauwelijks mogelijk op basis van de registratiegegevens uitspraken te doen over ontwikkelingen over de tijd.

10.4 Naar een beeld van ervaren discriminatie

Registraties van discriminatiemeldingen zijn niet geschikt om de omvang te meten van ervaren discriminatie in Nederland. Surveyonderzoek naar ervaren discriminatie zou een goede aanvulling vormen op het hier gepresenteerde materiaal. Het periodiek uitvoeren van dergelijk onderzoek onder een representatieve steekproef van de bevolking kan zowel de omvang van als ontwikkelingen in de omvang van ervaren discriminatie in kaart brengen. Ook kunnen dan vragen over meldingsbereidheid en gericht meldgedrag meegenomen worden. Bestaan er bijvoorbeeld verschillen in meldingsbereidheid naar grond, terrein en uitingsvorm? En doen mensen gericht op het vervolgtraject een melding? Beweegredenen om een incident te melden kunnen uiteenlopen van het vertellen en verwerken van hun ervaring tot verandering van de situatie (Boog et al. 2010). De organisaties verschillen ook in de instrumenten die zij inzetten in het vervolgtraject van een melding. Bij

de politie en het OM liggen strafrechtelijke maatregelen voor de hand, ADV's kunnen bemiddeling of een luisterend oor bieden en na een oordeel of aanbeveling van de CGB kan bijvoorbeeld beleid aangepast worden of kan iemand alsnog toegang tot een bepaald terrein krijgen. Survey onderzoek naar ervaren discriminatie is op dit moment in voorbereiding.

10.5 De waarde van registraties van discriminatie

Registraties van meldingen zijn met name van belang voor twee zaken. In de eerste plaats voor de behandeling van individuele incidenten. De meeste mensen die een klacht indienen willen immers dat er iets met hun melding gebeurt: zij willen zich weer veilig in de buurt kunnen begeven, zij willen toegang tot een bepaalde discotheek, zij willen het incident kunnen verwerken of simpelweg voorkomen dat andere mensen hetzelfde overkomt. Registratie van wat er volgens de melder is gebeurd, wie er betrokken zijn bij het incident en welke stappen er zijn ondernomen is dan onontbeerlijk. De afhandeling van een melding kan wel enige tijd vergen en een goede registratie voorkomt dat informatie vergeten wordt, bijkleurt of kwijt raakt.

In de tweede plaats zijn registraties belangrijk als regionaal beleidsinstrument. Door op regionaal niveau meldingen van instanties bij elkaar te leggen en te vergelijken kan signalering plaatsvinden van terreinen en gronden die aandacht vergen. Denk aan klachten over incidenten op een bepaalde tramlijn of een toename van discriminatie-incidenten op een bepaalde school. Deze signalering gebeurt nu al in het Regionaal Discriminatie Overleg (RDO).¹ In dit overleg van politie, ADV's en eventueel de gemeente wordt de lijst met discriminatie-incidenten van de betrokken instanties besproken en wordt besloten welke aanpak het meest passend is. Dat deelnemende instanties ervaring hebben met verschillende vormen van klachtafhandeling biedt voordelen. In sommige gevallen zijn de melders meer gebaat bij bemiddeling, in andere gevallen biedt het strafrecht uitkomst en soms is een bestuursrechterlijke aanpak geschikter.

Het MDI is overigens bij uitstek een organisatie die zich niet op een regionaal niveau kan richten. Uitingen op internet zijn niet gebonden aan lokale plaatsen. Het MDI signaleert discriminerende uitingen en wijst bij mogelijk strafbare uitingen op de grenzen van het toelaatbare door het sturen van verwijderverzoeken van discriminatie op internet. Het bestrijden van dit type discriminatie kan lastig ondergebracht worden in een RDO en vergt dan ook een aparte structuur.

Noten

Noot

1 Met de omvorming tot een nationale politie is wel de vraag relevant hoe een rdo behouden kan blijven.

Literatuur

- Andriessen, I., E. Nievers en J. Dagevos (2012). *Op Achterstand. Discriminatie van niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Andriessen, I., E. Nievers, L. Faulk en J. Dagevos (2010). *Liever Mark dan Mohammed? Discriminatie op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Boog, I., W. Dinsbach, J. van Donselaar en P. R. Rodrigues (2010). *Monitor Rassendiscriminatie 2009*. Amsterdam / Leiden: Landelijk expertisecentrum van Art.1 / Anne Frank Stichting / Universiteit Leiden.
- Brants, C., K. Cool en A. Ringnalda (2007). *Strafbare discriminatie*. Den Haag: ministerie van Justitie / Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum.
- Coenders, M., J. Kik, E. Schaap, J. Silversmith en R. Schriemer (2012). *Kerncijfers 2011. Overzicht van discriminatieklachten en –meldingen geregistreerd bij antidiscriminatievoorzieningen*. Leeuwarden / Nijmegen: Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN).
- CBS (nog te verschijnen). *Registratie discriminatieklachten 2011. Methode en uitkomsten*. Den Haag / Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CGB (2012). *Jaarverslag 2011*. Utrecht: Commissie Gelijke Behandeling.
- Friedmann, E. (2012). *Monitor Antisemitische Incidenten 2011*. Den Haag: Centrum Informatie en Documentatie Israël.
- LECD-OM (2012). *Cijfers Discriminatiefeiten 2011*. Amsterdam: Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie.
- LECD-OM (2010). *Cijfers in Beeld 2009*. Amsterdam: Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie.
- Pröpper, I., P. Struik, M. van Oosterhout en S. den Dunnen (2010). *Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen in 2010. Een stand van zakenrapportage in opdracht van het ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties*. Vught: Partners en Pröpper.
- Tierolf, B. en N. Hermens (nog te verschijnen). *Poldis-rapportage 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Veenoer, D. en R. Eissens (2012). *Jaarverslag 2011*. Amsterdam: Meldpunt Discriminatie Internet.

Lijst van afkortingen

ADB	Antidiscriminatiebureau
ADV	antidiscriminatievoorziening
BVH	Basisvoorziening Handhaving
BZK	ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CGB	Commissie Gelijke Behandeling
CIDI	Centrum Informatie en Documentatie Israël
LBA	Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus
LECD-politie	Landelijk Expertise Centrum Diversiteit
LECD-OM	Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie
MAI	Monitor Antisemitische Incidenten
MDI	Meldpunt Discriminatie Internet
OM	Openbaar Ministerie
RDO	Regionaal Discriminatie Overleg
SAN	Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland
WGA	Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Werkprogramma

Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt twee keer per jaar zijn Werkprogramma vast. De tekst van het lopende programma is te vinden op de website van het scp: www.scp.nl.

scp-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, of via de website van het scp. Een complete lijst is te vinden op www.scp.nl/publicaties.

Sociale en Culturele Rapporten

Investeren in vermogen. Sociaal en Cultureel Rapport 2006. ISBN 90-377-0285-6

Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008. ISBN 978 90 377 0368-9

Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010. Andries van den Broek, Ria Bronneman-Helmers en Vic Veldheer (red.). ISBN 978 90 377 0505 8

scp-publicaties 2011

- 2011-1 *KLEUR. scp-nieuwjaarsuitgave 2011* (2011). ISBN 978 90 377 0537 9
- 2011-2 *Stemming onbestemd. Tweede verdiepsstudie Continu Onderzoek Burgerperspectieven* (2011). Paul Dekker en Josje den Ridder (red.). ISBN 978 90 377 0528 7
- 2011-3 *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (2011). Jaco Dagevos en Edith Dourleijn (red.). ISBN 978 90 377 0526 3
- 2011-4 *Emancipatiemonitor 2010* (2011). Ans Merens, Marion van den Brakel-Hofmans, Marijke Hartgers en Brigitte Hermans (red.). ISBN 978 90 377 0503 4
- 2011-5 *Moelijk werken. Gezondheid en de arbeidsdeelname van migrantenvrouwen* (2011). Myra Keizer en Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0524 9
- 2011-6 *Informeel groepen. Verkenningen van eigentijdse bronnen van sociale cohesie* (2011). E. van den Berg, P. van Houwelingen en J. de Hart (red.). ISBN 978 90 377 0527 0
- 2011-7 *Gezinsrapport 2011* (2011). Freek Bucx (red.). ISBN 978 90 377 0538 6
- 2011-8 *Hoe cultureel is de digitale generatie? Het internetgebruik voor culturele doeleinden onder schoolgaande tieners* (2011). Marjon Schols, Marion Duimel en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0457 0
- 2011-10 *Kwetsbare ouderen* (2011). Cretien van Campen (red.). ISBN 978 90 377 0542 3
- 2011-11 *Minder voor het midden. Profijt van de overheid in 2007* (2011). Evert Pommer (red.), Jedid-Jah Jonker, Ab van der Torre, Hetty van Kampen. ISBN 978 90 377 0437 2
- 2011-12 *Wonen, wijken en interventies. Krachtwijkenbeleid in perspectief* (2011). Karin Wittebrood, Matthieu Permentier, m.m.v. Fenne Pinkster. ISBN 978 90 377 0065 7
- 2011-13 *Armoedegrens op basis van de budgetbenadering – revisie 2010* (2011). Arjan Soede. ISBN 978 90 377 0551 5
- 2011-14 *Werkgevers over de crisis* (2011). Edith Josten. ISBN 978 90 377 0543 0

- 2011-15 *Op weg naar een inclusieve arbeidsmarkt. Bijdragen van de sprekers op het symposium 15 oktober 2010, Den Haag* (2011). Gerda Jehoel-Gijsbers (red.). ISBN 978 90 377 0546 1
- 2011-16 *Eropuit! Nederlanders in hun vrije tijd buitenshuis* (2011). Desirée Verbeek en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0547 8
- 2011-17 *De opmars van het pgb. De ontwikkeling van het persoonsgebonden budget in nationaal en internationaal perspectief* (2011). K. Sadiraj, D. Oudijk, H. van Kempen, J. Stevens. ISBN 978 90 377 0557 7
- 2011-19 *Kwetsbare ouderen in de praktijk. Een journalistieke samenvatting* (2011). Malou van Hintum. ISBN 978 90 377 0555 3
- 2011-20 *Dimensies van sociale uitsluiting. Naar een verbeterd meetinstrument* (2011). Stella Hoff en Cok Vrooman. ISBN 978 90 377 0532 4
- 2011-21 *Chinese Nederlanders. Van horeca naar hogeschool* (2011). Mérove Gijsberts, Willem Huijnk, Ria Vogels (red.). ISBN 978 90 377 0529 4
- 2011-22 *Gemengd leren. Etnische diversiteit en leerprestaties* (2011). Lex Herweijer. ISBN 978 90 377 0575 1
- 2011-23 *Voorbestemd tot achterstand? Armoede en sociale uitsluiting in de kindertijd en 25 jaar later* (2011). Maurice Guiaux m.m.v. Annette Roest en Jurjen Idema. ISBN 978 90 377 0577 5
- 2011-24 *Kinderen en internetrisico's. EU Kids Online onderzoek onder 9-16-jarige internetgebruikers in Nederland* (2011). Nathalie Sonck en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0576 8
- 2011-25 *De basis meester. Onderwijskwaliteit en basisvaardigheden* (2011). Monique Turkenburg. ISBN 978 90 377 0574 4
- 2011-26 *Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland 2011. Internationale vergelijking, ontwikkelingen en actuele situatie* (2011). Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0579 9
- 2011-27 *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen* (2011). Jaco Dagevos (red.). ISBN 978 90 377 530 0
- 2011-28 *Gewoon aan de slag? De sociale veiligheid van de werkplek voor homoseksuele mannen en vrouwen* (2011). Saskia Keuzenkamp en Ans Oudejans. ISBN 978 90 377 0581 2
- 2011-29 *Acceptance of homosexuality in the Netherlands 2011. International comparison, trends and current situation* (2011). Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0580 5
- 2011-30 *Nederland in een dag. Tijdsbesteding in Nederland vergeleken met die in vijftien andere Europese landen* (2011). Mariëlle Cloïn, Carlijn Kamphuis, Marjon Schols, Annet Tiessen-Raaphorst en Desirée Verbeek. ISBN 978 90 377 0405 1
- 2011-31 *Overheid en onderwijsbestel. Beleidsvorming rond het Nederlandse onderwijsstelsel (1990-2010)* (2011). Ria Bronneman-Helmers. ISBN 978 90 377 0567 6
- 2011-32 *Frail older persons in the Netherlands* (2011). Cretien van Campen (ed.). ISBN 978 90 377 0553 9
- 2011-33 *Maten voor gemeenten. Een analyse van de prestaties van de lokale overheid* (2011). Evert Pommer en Ingrid Ooms, m.m.v. Saskia Jansen, Jedid-Jah Jonker, Hetty van Kempen en Klarita Sadiraj. ISBN 978 90 377 0585 0
- 2011-34 *Maak het nieuw! Over religieuze ontwikkelingen en de positie van de kerken: een persoonlijke geschiedenis* (2011). Joep de Hart. ISBN 978 90 377 0592 8
- 2011-35 *Oudere migranten. Kennis en kennislacunes* (2011, elektronische publicatie). Maaïke den Draak en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0597 3
- 2011-36 *Zorg in de laatste jaren. Gezondheid en hulpgebruik in verzorgings- en verpleeghuizen 2000-2008* (2011). Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0586 7

- 2011-37 *Jeugdzorg in groeifase. Ontwikkelingen in gebruik en kosten van de jeugdzorg* (2011). Evert Pommer, Hetty van Kempen en Klarita Sadiraj. ISBN 978 90 377 0587 4
- 2011-38 *Verlofvragen. De behoefte aan en het gebruik van verlofregelingen* (2011). Edith de Meester en Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0589 8
- 2011-39 *De sociale staat van Nederland 2011* (2011). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Mariëlle Cloin, Evert Pommer et al. ISBN 978 90 377 0558 4
- 2011-40 *Kunnen meer kinderen meedoen? Verandering in de maatschappelijke deelname van kinderen, 2008-2010* (2011). Annette Roest. ISBN 978 90 377 0570 6
- 2011-41 *Samenvatting Overheid en onderwijsbestel*. Ria Bronneman-Helmers. ISBN 978 90 377 0590-4

scp-publicaties 2012

- 2012-1 *Niet alle dagen feest. Nieuwjaarsuitgave 2012* (2012). Paul Schnabel (red.). ISBN 978 90 377 0598 0
- 2012-2 *Waar voor ons belastinggeld? Prijs en kwaliteit van publieke diensten* (2012). Bob Kuhry en Flip de Kam (red.). ISBN 978 90 377 0596 6
- 2012-3 *Jaarrapport integratie 2011* (2012). Mérove Gijsberts, Willem Huijnk en Jaco Dagevos (red.). ISBN 978 90 377 0565 2
- 2012-4 *Bijzondere mantelzorg. Ervaringen van mantelzorgers van mensen met een verstandelijke beperking of psychiatrische problematiek* (2012). Y. Wittenberg, M.H. Kwekkeboom en A.H. de Boer. ISBN 978 90 377 0566 9
- 2012-5 *VeVeRa-iv. Actualisatie en aanpassing ramingsmodel verpleging en verzorging 2009-2030* (2012). Evelien Eggink, Debbie Oudijk en Klarita Sadiraj. ISBN 978 90 377 0594 2
- 2012-6 *Van Anciaux tot Zijlstra. Cultuurparticipatie en cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen* (2012). Quirine van der Hoeven. ISBN 978 90 377 0583 6
- 2012-7 *Vraag naar arbeid 2011* (2012). Edith Josten, Jan Dirk Vlasblom, Marian de Voogd-Hamelink. ISBN 978 90 377 0601 7
- 2012-8 *Measuring and monitoring immigrant integration in Europe* (2012). Rob Bijl en Arjen Verweij (red.) ISBN 978 90 377 0569 0
- 2012-9 *IQ met beperkingen. De mate van versandelijke handicap van zorgvragers in kaart gebracht* (2012). Isolde Woittiez, Michiel Ras en Debbie Oudijk. ISBN 978 90 377 0602 4
- 2012-10 *Niet te ver uit de kast. Ervaringen van homo- en bisexuelen in Nederland* (2012). Saskia Keuzenkamp (red.), Niels Kooiman, Jantine van Lisdonk. ISBN 978 90 377 0603 1
- 2012-11 *The Social State of the Netherlands 2011. Summary* (2012). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Mariëlle Cloin en Evert Pommer (red.) ISBN 978 90 377 0605 5
- 2012-13 *Sturen op geluk. Geluksbevordering door nationale overheden, gemeenten en publieke instellingen* (2012). Cretien van Campen, Ad Bergsma, Jeroen Boelhouwer, Jacqueline Boerefijn, Linda Bolier. ISBN 978 90 377 0608 6
- 2012-14 *Countries compared on public performance. A study of public sector performance in 28 countries* (2012). Jedid-Jah Jonker (red.). ISBN 978 90 377 0584 3
- 2012-15 *Versterking data-infrastructuur sport* (2012). Annet Tiessen-Raaphorst en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0613 0
- 2012-16 *De sociale staat van de gemeente. Lokaal gebruik van de scp-leefsituatie-index* (2012). Jeroen Boelhouwer (scp), Rob Gilsing (Verwey-Jonker Instituut). ISBN 978 90 377 0612 3

- 2012-17 *Belemmerd aan het werk. Trendrapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsdeelname personen met gezondheidsbeperkingen* (2012). Maroesjka Versantvoort en Patricia van Echtelt (red.). ISBN 978 90 377 0616 1
- 2012-18 *Monitor Talent naar de Top 2011* (2012). Ans Merens (red.), Commissie Monitoring Talent naar de Top. ISBN 978 90 377 0610 9
- 2012-20 *Verzorgd uit de bijstand. De rol van gedrag, uiterlijk en taal bij de re-integratie van bijstandontvangers* (2012). Patricia van Echtelt en Maurice Guiaux. ISBN 978 90 377 0614 7
- 2012-21 *De virtuele kunstkar. Cultuurdeelname via oude en nieuwe media* (2012). Nathalie Sonck en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0619 2
- 2012-22 *Op zoek naar bewijs. Evaluatieontwerpen onderwijsmaatregelen* (2012). Lex Herweijer en Monique Turkenburg. ISBN 978 90 377 0618 5
- 2012-23 *Startklaar voor vier jaar. Een verkenning van publieke prestaties voor de kabinetsformatie 2012* (2012). ISBN 978 90 377 0640 6
- 2012-25 *Moslim in Nederland 2012* (2012). Mieke Maliepaard en Mérove Gijsberts. ISBN 978 90 377 0621 5

SCP-essays

- 1 *Voorbeelden en nabeelden* (2005). Joep de Hart. ISBN 90 377 0248-1
- 2 *De stem des volks* (2006). Arjan van Dixhoorn. ISBN 90 3770265-1
- 3 *De tekentafel neemt de wijk* (2006). Jeanet Kullberg. ISBN 90 377 0261 9
- 4 *Leven zonder drukte* (2006). Tjirk van der Ziel met een naschrift van Anja Steenbekkers en Carola Simon. ISBN 90 377 0262 7
- 5 *Otto Neurath en de maakbaarheid van de betere samenleving* (2007). Ferdinand Mertens. ISBN 978 90 5260 260 8

Overige publicaties

- Hoe het ons verging... Traditionele nieuwjaarsuitgave van het SCP* (2010). Paul Schnabel (red.). ISBN 978 90 377 0465 5
- Wmo Evaluatie. Vierde tussenrapportage. Ondersteuning en participatie van mensen met een lichamelijke beperking; twee jaar na de invoering van de Wmo* (2010). A. Marangos, M. Cardol, M. Dijkgraaf, M. de Klerk. ISBN 978 90 377 0470 9
- Op weg met de Wmo. Journalistieke samenvatting door Karolien Bais*. Mirjam de Klerk, Rob Gilsing en Joost Timmermans. Samenvatting door Karolien Bais (2010). ISBN 978 90 377 0469 3
- NL Kids online. Risico's en kansen van internetgebruik onder jongeren* (2010). Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0430 3
- Kortdurende thuiszorg in de AWBZ. Een verkenning van omvang, profiel en afbakening* (2010). Maaïke den Draak. ISBN 978 90 377 0471 6
- De publieke opinie over kernenergie* (2010). Paul Dekker, Irene de Goede, Joop van der Pligt. ISBN 978 90 377 0488 4
- Op maat gemaakt? Een evaluatie van enkele responsverbeterende maatregelen onder Nederlanders van niet-westerse afkomst* (2010). Joost Kappelhof. ISBN 978 90 377 0495 2
- Oudere tehuusbewoners. Landelijk overzicht van de leefsituatie van ouderen in instellingen 2008-2009* (2010). Maaïke den Draak. ISBN 978 90 377 0499 0
- Kopers in de knel? Een scenariostudie naar de gevolgen van de crisis voor huiseigenaren met een hypotheek* (2010). Michiel Ras, Ingrid Ooms, Evelien Eggink. ISBN 978 90 377 0498 3
- Gewoon anders. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (2010). Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0502 7

- De aard, de daad en het Woord. Een halve eeuw opinie- en besluitvorming over homoseksualiteit in protestants Nederland, 1959-2009* (2010). David Bos. ISBN 978 90 377 0506 5
- Werkloosheid in goede banen. Bijdragen aan de scp-studiemiddag 2010* (2010). Patricia van Echtelt (red.). ISBN 978 90 377 0516 4
- Europa's welvaart. De Lissabon Agenda in een breder welvaartspectief en de publieke opinie over de Europese Unie* (2010). Harold Creusen (CPB), Paul Dekker (SCP), Irene de Goede (SCP), Henk Kox (CPB), Peggy Schijns (SCP) en Herman Stolwijk (CPB). ISBN 978 90 377 0492 1
- Maakt de buurt verschil?* (2010). Merové Gijsberts, Miranda Vervoort, Esther Havekes en Jaco Dagevos. ISBN 978 90 377 0227 9
- Mantelzorg uit de doeken* (2010). Debbie Oudijk, Alica de Boer, Isolde Woittiez, Joost Timmermans, Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0486 0
- Monitoring acceptance of homosexuality in the Netherlands* (2010). Saskia Keuzenkamp. ISBN 978 90 377 0484 6
- Registers over wijken* (2010). Matthieu Permentier en Karin Wittebrood (SCP), Marjolijn Das en Gelske van Daalen (CBS). ISBN 978 90 377 0499 0
- Data voor scenario's en ramingen van de GGZ* (2010). Cretien van Campen. ISBN 978 90 377 0494 5
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2010. Deel 1* (2010). Paul Dekker, Josje den Ridder en Irene de Goede. ISBN 978 90 377 0490 7
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2010. Deel 2* (2010). Josje den Ridder en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0507 2
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2010. Deel 3* (2010). Josje den Ridder, Lonneke van Noije en Eefje Steenvoorden. ISBN 978 90 377 0508
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2010. Deel 4* (2010). Josje den Ridder, Paul Dekker en Eefje Steenvoorden. ISBN 978 90 377 0531 7
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2011. Deel 1* (2011). Eefje Steenvoorden, Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0549 2
- Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Kwartaalbericht 2011. Deel 2* (2011). Josje de Ridder, Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0564
- Burgerperspectieven 2011 | 3* (2011). Paul Dekker en Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0582 9
- Advies over het Wmo-budget huishoudelijke hulp 2012* (2011). Ab van der Torre, Saskia Jansen en Evert Pommer. ISBN 978 90 377 0573 7 (webpublicatie)
- Oudere migranten. Kennis en kennislacunes* (2011). Maaike den Draak en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0597 3 (webpublicatie)
- Armoedesignalement 2011* (2011). CBS/SCP. ISBN 978 90 357 1870 8
- Burgerperspectieven 2011 | 4* (2012). Josje den Ridder, Jeanet Kullberg en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0593 5
- Burgerperspectieven 2012 | 1* (2012). Paul Dekker, Josje den Ridder en Paul Schnabel. ISBN 978 90 377 0607 9
- Burgerperspectieven 2012 | 2* (2012). Josje den Ridder en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0617 8
- Burgerperspectieven 2012 | 3* (2012). Paul Dekker, Pepijn van Houwelingen en Evert Pommer. ISBN 978 90 377 0622 2